

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Nedre Draabye

Öfre Draabye

LANDSBYERNE
i
Jagerspris Kommune

Giorlöf

Landerlöf

Torslöf

af Elo Harfot

Lüngerop

udgivet af Historisk Forening i Jagerspris Kommune 1980

Dalbye

KYNDBYE

JÆGERSPRIS KOMMUNES
LOKALHISTORISK ARKIV
Møllevvej 25, 3630 Jægerspris

Ordrup

L A N D S B Y E R N E

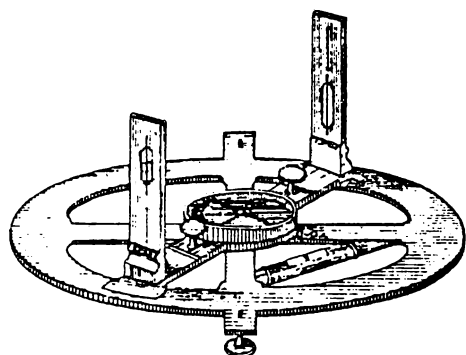
i Jægerspris Kommune

af Elo Harfot

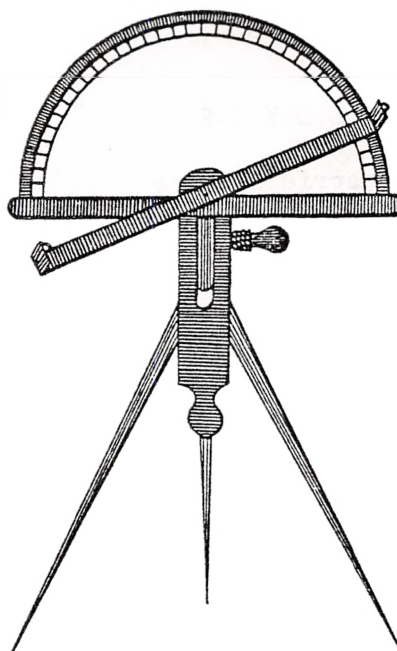

udgivet af Historisk Forening i Jægerspris Kommune 1980

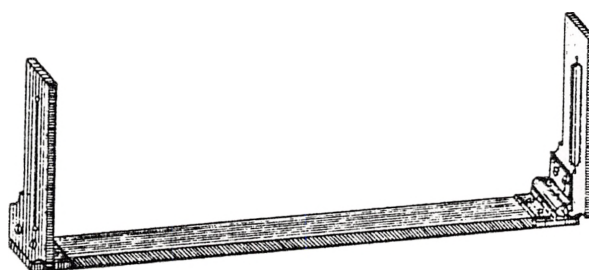
Landmålerens arbejdsredskaber :

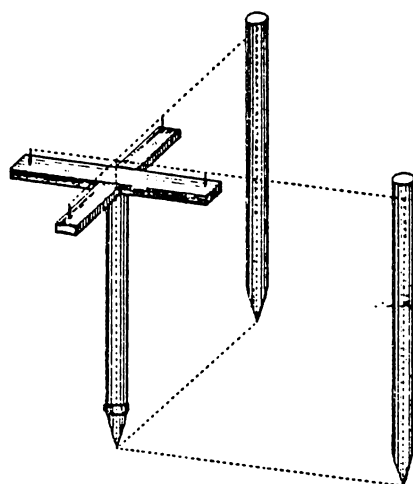
Astrolabium

Vinkelmåler

Diopterlineal

Vinkel Kors

Denne kortvignet er et eksempel på , at nogle af de ældste tegnere lagde mere vægt på det rent dekorative end på selve kortet. Det tilhørende kort er nemlig af ret ringe kvalitet.

Indholdsfortegnelse

2. udgave 1967

Side 2 :	De ældste kort
3 :	Udsnit af Prins Carls kort
4 :	Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort
5 :	Trevangsbruget og fælledriften
6 :	Kort over landsbyernes vange
8 :	Kort over trevangsbrugets jordfordeling i Neder Dråby.
9 :	Trevangsbrugets jordfordeling og landboreformerne
11 :	Kort over kobbølbrugets jordfordeling i Neder Dråby
12 :	Nogle kommentarer til det løse kortbilag
13 :	Om kortbilagets stednavne
14 :	Kort over byen Neder Dråby
15 :	Matrikelkort over Neder Dråby - 1844
16 :	Udskiftningen
17 :	Nogle kommentarer til det indhæftede kortbilag
18 :	Over Dråby
20 :	Landerslev
22 :	Gerlev
24 :	Tørslev
26 :	Lyngerup
28 :	Dalby
30 :	Krogstrup
32 :	Kyndby
34 :	Hornsved
36 :	Lidt befolkningsstatistik
38 :	Kildeoplysninger

Forord

Som det fjerde i rækken udgiver Historisk Forening i Jagerspris dette hæfte, der vil forsøge at belyse udviklingen i kommunens landsbyer først og fremmest ved hjælp af det kortmateriale, vi har til rådighed i Lokalhistorisk Arkiv.

Hovedemnerne vil være : Udskiftningen efter landboreformerne sidst i 17'tallet - stednavnene her på egnen samt byudviklingen. Dagliglivet har været skildret i et par tidligere hæfter og vil forhåbentligt også blive behandlet i nogle kommende udgivelser.

Hjælp og rådgivning har jeg først og fremmest fået fra landinspektør Joel Hermansen, som har gjort et uundværligt og grundigt stykke arbejde ved udarbejdelsen af det indhæftede kortbilag samt den tilhørende tekst på side 17. Desuden har assistent Annamette Jensen hjulpet med renskrift af alle tekstsiderne.

De ældste kort.

Det ældste kort over det nordlige Horns Herred er på mange måder også det mest spændende. Desværre kan vi her kun vise det lille udsnit på næste side. Kortet er nemlig meget stort, og en ned-fotografering til dette hæftes format ville gøre detaljerne ulæselige.

Hverken korttegneren eller kortets udgivelsesår er påført kortet. Da det viser et væld af detaljer, har jeg forsøgt at få opklaret disse to spørgsmål, idet vi da ville få rådighed over en første-klasses historisk kilde.

Problemet med at finde korttegneren er dog stadig uafklaret. Vi har ganske vist tre muligheder: Jens Sørensen, Scheel eller Jacob Owen, men intet kan bevises.

Af langt større betydning er det dog at få bestemt kortets alder. Efter at have arbejdet en del med sagen, tør jeg idag påstå, at det er fra mellem 1683 og 1723 - antagelig omkring 1710 - med andre ord i Prins Carls tid på Jægerspris Slot. Derfor vil jeg i resten af hæftet benævne det som "Prins Carls kort", men det vil føre for vidt, at komme nærmere ind på bevisførelsen for kortets alder her.

Det skal dog understreges, at det er meget sjældent, at en land-kommune har rådighed over så gammelt et kort.

Ved at iagttage kortet får man et tydeligt indtryk af landskabet - terrænet - dengang. Det har været tæt besat med søer, moser og enge. Set med vore øjne må det altså have været både et afvekslende og et kønt landskab. Datidens bonde har dog nok haft en anden mening om det.

Senere udarbejdedes "Dronning Louises Situations.carte" fra 1748. Det er både særpræget og dekorativt, men uden historisk værdi da der tilsyneladende ingen opmåling står bag, derfor er det ikke medtaget i dette hæfte.

Det samme gælder et kort fra Fr. V's Atlas fra 1750. Der findes kopier af begge kort i Arkivet i Jægerspris.

I 1760'erne begynder Videnskabernes Selskab en systematisk opmåling af hele landet. Deres kort kan købes i de fleste boghandler, men de er i en sådan målestok, at de næsten er uden interesse.

Af en eller anden grund er der dog udarbejdet et meget detaljeret kort over "Jægerspris Amt" omkring 1780. En del af dette kort ses på side 4.

Lille

JÆGERSPRIS

NEDRE DRAABYL

Kulsvier Mark

Enghave

Lille Vang

Krabbe Dam

Vester Mose

Rodningen

Krabbe

Balle

mose

dams

Enghave

Lergravs

Mark

Draaby Mølle Kirke Vang

Kon

gens

Eng

have

Mark

Tude Kier

Draaby Kirke

Stenhoys Vang

Kirke

Kirke Vang

Eng

OVER DRAABYL

Have

Lunde

Kirke

Vang

Madkier Vang

Eyeberg

Pander-slöv

Soc

LANDERSLØV

Lunderslöv

Eng

Lyngerups Vang

Have

Trevangsbruget.

Siden middelalderen havde bønderne her i landet brugt det såkaldte trevangsbrug.

Landsbyens område blev delt i tre vange:

Den ene var så tilsået med vintersæd (rug), den anden med vårsæd (byg, havre), mens den tredje lå brak d.v.s. med græs. Her gik så landsbyens kreaturer. Det næste år skiftede man o.s.v.

Efter kornhøsten "opgav man ævred": Man fjernede hegnene omkring græsmarken, så kreaturerne nu også kunne afgræsse stubmarkerne.

Denne opdeling i tre vange ses på kortet fra Videnskabernes Selskab på side 4.

Til Neder Dråby hører Lille Vang, Kirke Vang og Lundevang (Lundevang kun delvis med - den ligger SØ for landsbyen).

Til Over Dråby: Stenhøys Vang, Lunde Vang og Kirke Vang.

Til Landerslev: Lyngerups Vang, Lunde Vang og Kirke Vang.

De øvrige landsbyers Vange vil kunne ses på side 6 og 7.

Arealerne nordvest for Dråby Kirke (Krabbedamsmark, Lergravsmark o.s.v.) hørte direkte under slottet, og blev dyrket ved hjælp af bøndernes hovearbejde.

Fællesdriften.

Et andet typisk træk var fællesdriften. Landsbyens bønder pløjede, såede og høstede i fællesskab - en tilsyneladende sympatisk driftsform, men praksis viste, at dette fællesskab virkede som en bremse på alle forsøg på forbedringer.

Udover fællesskabet mellem landsbyens bønder, var der også her på egnen et udbredt samarbejde mellem nabolandsbyerne. Man har nemlig i det meste af Horns Herred haft de såkaldte vangelag.

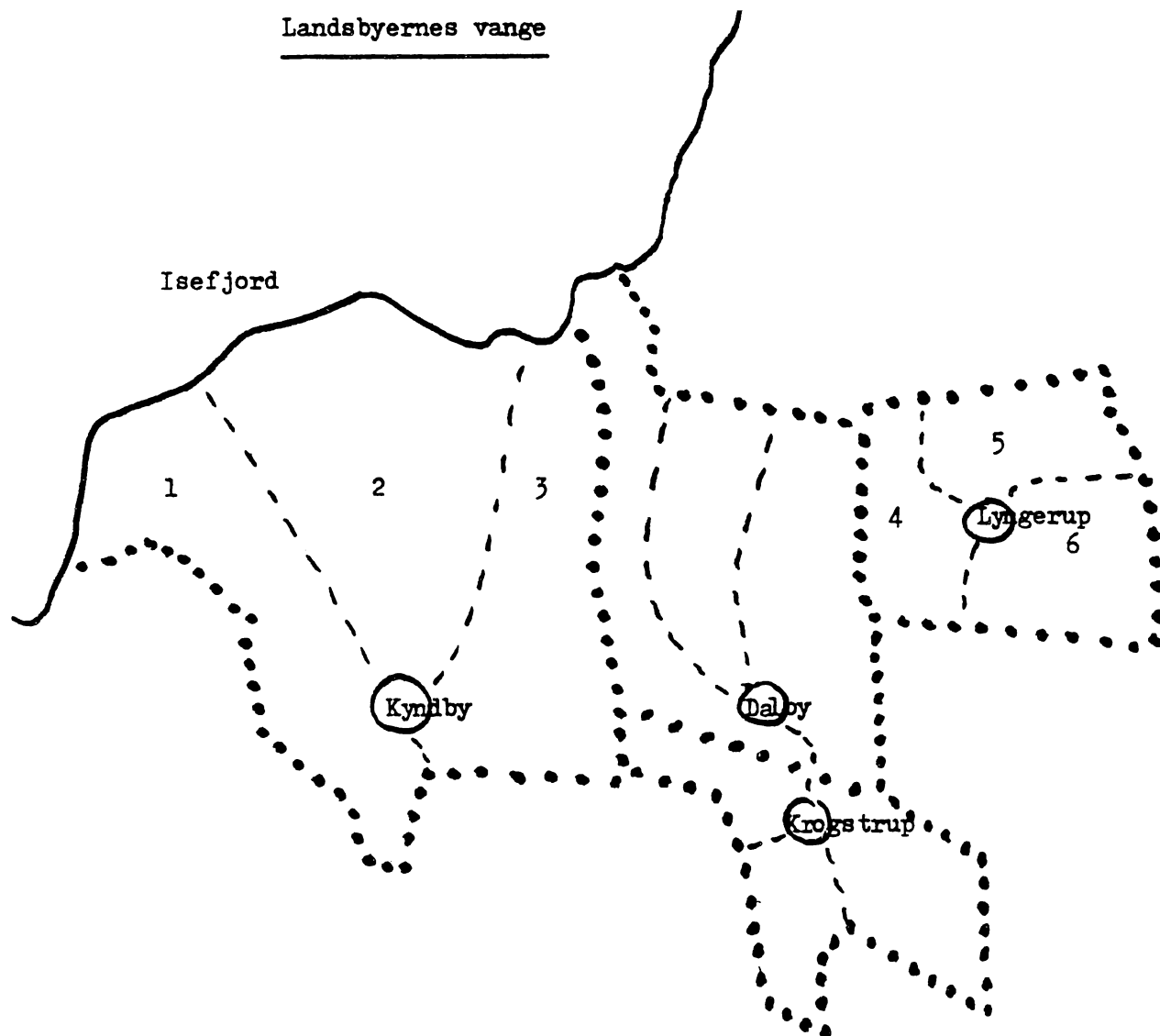
Dette system forstås bedst ved at se på kortet side 7.

Ved hjælp af markbøgerne til Christian den V's Matrikel kan det påvises for året 1682 at Neder Dråbys Kirke Vang, Over Dråbys Kirke Vang, Landerslevs Kirke Vang, Gerlevs Kirke Vang samt Tørslevs "Landerslev Vang", alle dette år har været med byg. - Næste år har de f.eks. alle haft græs, næste år rug, derefter byg igen o.s.v.

Dette meget udviklede system har haft den fordel, at bønderne har kunnet spare en masse hegn, idet kreaturerne hvert tredje år frit har kunnet græsse fra Neder Dråby og helt til Tørslev - man har ikke behøvet hegn mellem landsbyerne.

Forøvrigt bekræfter Prins Carls Kort på side 3, at vi har haft disse vangelag. På kortet er de landsbygrænser, hvor der har været dette samarbejde kun tegnet som punkterede linjer, ellers er de fuldt optrukne.

Landsbyernes vange

• • • • • Skel mellem landsbyerne

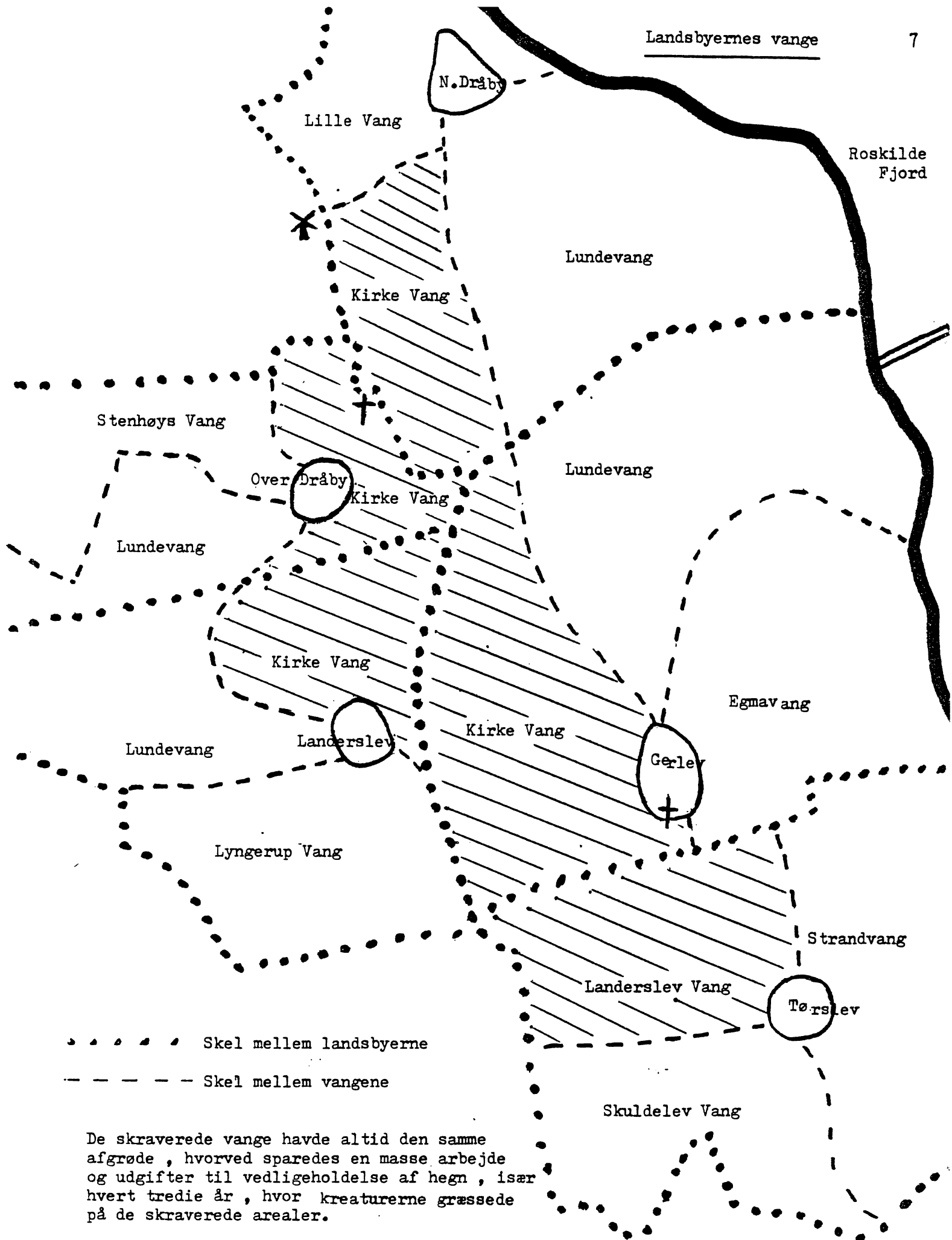
- - - - - Skel mellem vangene

1 : Knifbiergs Wang }
2 : Røyle Marken } Kyndby
3 : Werbiergs Wang }

4 : Dalby Wang }
5 : Landesløv Wang } Lyngerup
6 : Skulleløv Wang }

Navnene på Dalby's og Krogstrup's vange mangler, men vi kender grænserne, fordi de er indtegnet på de første matrikelkort.

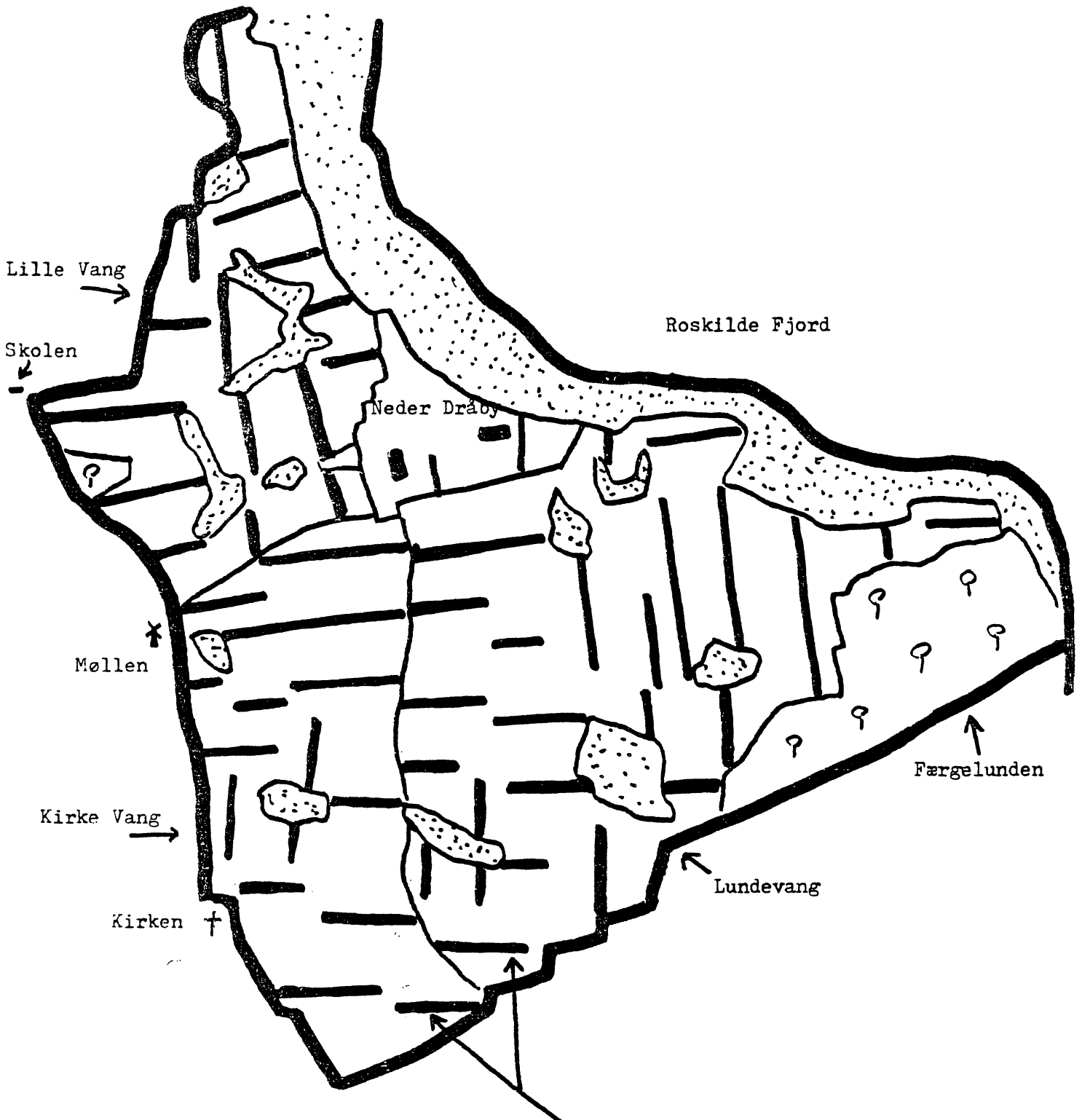
NB : Målestoksforholdene på kortene side 6 og 7 er ikke ens

..... Skel mellem landsbyerne
 - - - - - Skel mellem vangene

De skraverede vange havde altid den samme afgrøde, hvorved sparedes en masse arbejde og udgifter til vedligeholdelse af hegn, især hvert tredje år, hvor kreaturerne græssede på de skraverede arealer.

Trevangsbrugets jordfordeling i Neder Dråby

Hver gård havde sin jord fordelt på ca 60 sådanne agerstrimler.
 Strimlernes placering kan ikke gøres helt nøjagtig, men de er indtegnet på dette kort ved hjælp af originalkortet fra 1771 (= det løse kortbilag)
 Udviklingen kan følges gennem tiden ved at sammenligne dette kort med side 11 og 15

De prikkede arealer er enge og moser.

Trevangsbrugets jordfordeling.

De tre vange var så store i udstrækning, at jorden kunne være af meget forskellig kvalitet og for at få en retfærdig fordeling mellem bønderne, havde man opbygget et system, hvorf hver vang var inddelt i et stort antal "Åse". Åsene var så igen inddelt i lige så mange agerstrimler, som der var gårde i landsbyen. Disse strimler var ganske smalle og kun adskilt eller markeret ved nogle sten, pinde eller en plovfure.

Hver gård fik på den måde fordelt sin jord på utallige smålodder, så på os virker systemet mildt sagt besværligt. At det overhovedet har kunnet fungere, må skyldes fællesdriften. Jorden blev jo behandlet samtidigt.

For at give et indtryk af, hvor indviklet systemet var, har jeg tegnet kortet på side 8, der viser, hvordan en enkelt gård i Neder Dråby har haft sin jord fordelt på 60 agerstrimler.

Landboreformerne.

Inden jeg går videre med Jægerspris Kommune er jeg nødt til at genopfriske lidt af Danmarkshistorien:

Mens den sidsyge kong Christian d. VII "regerede" Danmark fra 1766 til 1808 ændredes landbrugets struktur totalt.

De første spæde forsøg blev gjort af Struensee, men efter at han var blevet et hoved kortere i 1772, overtog arveprins Frederik (kongens brøder) den reelle magt. Under ham blev der kun gjort forsøg med driftsmæssige forbedringer.

Strukturen og ejendomsretten skulle ikke ændres.

I 1776 åbnedes der dog mulighed for udskiftning, - mere herom senere.

I 1784 fratog kronprins Frederik (senere Fr.VI) sin farbrøder og hans ministre magten ved et fredeligt kup, og herefter gik det slag i slag:

1787 - forbud mod torturredskaber.

1788 - stavnsbåndets ophævelse.

1788 - staten og ikke mere herremanden skulle udskrive soldater.

1799 - hoveriet blev begrænset, og bonden fik mulighed for at købe sig til fritagelse for hoveri.

Disse nationale begivenheder fik konsekvenser her på egnen:

En af Struensees fortjenester var, at han fik sat skub i den såkaldte Generallandvæsenskommission. Denne kommission administrerede på dette tidspunkt Jægerspris Gods, og den fik startet en omfattende opmåling af Gerlev og Dråby Sogne.

Reformarbejdet gik dog i stå efter Struensees fald, men disse kort fra 1771 og 1772 har vi kopier af i arkivet, og de udgør i dag grundstammen i kortsamlingen og er dermed baggrunden for dette hæfte.

I 1773 overtog arveprins Frederik Jægerspris Gods.

Han var som nævnt på det nationale plan blevet et symbol på de konservative kræfter, men mistede helt indflydelse og magt efter kuppet i 1784.

Her i Jægerspris blev der dog startet en del driftsmæssige forbedringer. Hovedgårdens marker blev således inddelt i 15 kobler til det såkaldte kobbelbrug - en driftsform der tillod en større afveksling med hensyn til afgrøder og derfor var mere skånsom mod jorden og samtidig gav større udbytte.

Kobbelbruget var efterhånden blevet almindeligt på landets godser - mere interessant og usædvanligt var det, at omkring 1785 blev Neder Dråbys arealer også inddelt til kobbelbrug.

Her var det blot 8 marker (kobler), der igen blev inddelt i åse, som så blev inddelt i agerstrimler.

Dette kobbelbrug er indtegnet på kortet side 11, og ved at sammenligne med kortet på side 8, der viser trevangsbruget, er det tydeligt, at der faktisk er tale om en forenkling. Hver gård har nu "kun" 23 agerstrimler mod før 60, men det hele virker som et forsinket forsøg på at lappe på det gamle system.

Udviklingen lod sig ikke standse, og i de næste år blev den ene landsby efter den anden udskiftet. Som den næstsidste Neder Dråby i 1801 og Kyndby tilsidst i 1804.

Om de øvrige reformer kan kort siges, at hoveriet blev afskaffet på Jægerspris Gods i 1802 mod betaling af en afgift, og på

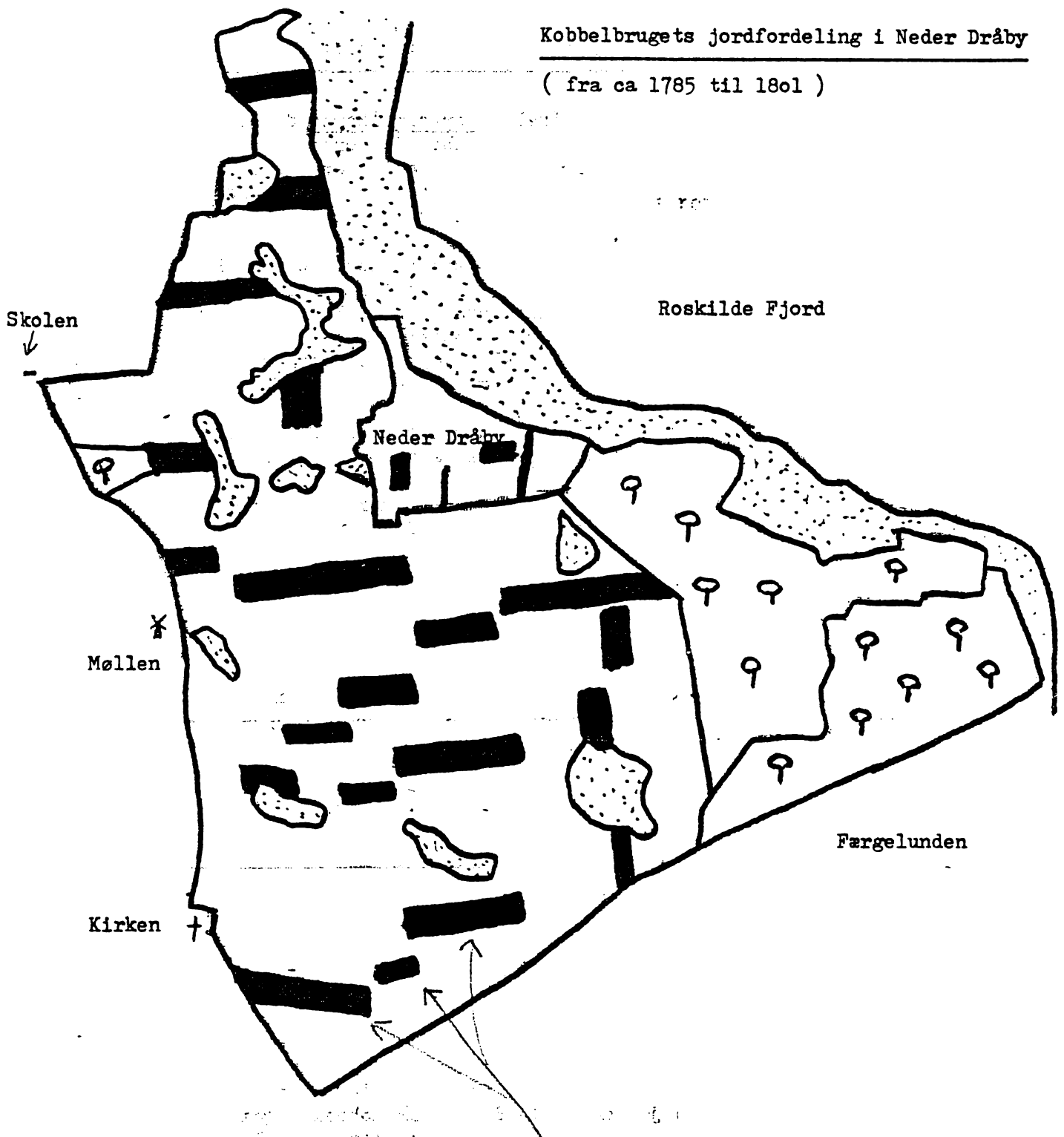
Svanholm Gods ca. 1830.

Bøndernes selveje derimod kom først ca. 1850 til Jægerspris.

I øvrigt henvises til hæftet "Landsbyliv i Horns Herred", der skildrer livet på egnen fra ca. 1830.

Kobbelbrugets jordfordeling i Neder Dråby

(fra ca 1785 til 1801)

Hver gård havde sin jord fordelt på 23 sådanne agerstrimler
Disse agerstrimler samt de 8 marker kan placeres helt nøjagtigt ved hjælp af
Arkivets kortmateriale. - Se også side 8 og side 15.

De prikkede arealer er enge og møser.

Nogle kommentarer til det løse kortbilag samt lidt om arkivets kortsamling.

Det vedlagte kort er et såkaldt "originalkort" d.v.s. det første kort, der blev tegnet i forbindelse med landboreformerne.

Korttegneren Fr. Flor har tegnet flere eksemplarer. Vi har nemlig andre kort i arkivet - dels hvor kobbeldbruget er blevet indtegnet senere, dels hvor de nye markskel efter udskiftningen er indtegnet. Disse "udskiftningskort" er derfor mere uoverskuelige

Som et forarbejde til de senere matrikelkort foretog E.W.Knoph, der var slotsforvalter på Jagerspris og uddannet landmåler, en kontrolopmåling og rentegning af udskiftningskortene, og i 1844 kom så matrikelkortene, der har været brugt til idag. De matrikelkort, der blev sendt til Landsarkivet, er uden senere tilføjelser og er derfor "rene", mens Matrikelarkivets eksemplarer ofte er stærkt overtegnede, fordi de har været brugt som arbejds kort.

For at lette overskueligheden har jeg lavet følgende oversigt, der viser de fleste af de kortkopier, vi har rådighed over i Lokalhistorisk Arkiv:

	Originalkort fra 1771-72	Udskiftningskort ca. 1800	Knophs kort 1812	Landsark. matr.kort 1844	Matrikelarkivets matrikelkort efter 1844
Neder Dråby	(x)	x	x	x	x
Over Dråby		x	x	x	x
Landerslev		x	x	x	x
Gerlev	x	x	x	x	x
Tørslev		x	x	x	x
Lyngerup		x	x	x	x
Ordrup (Krogstrup)		x			x
Dalby		x			x
Kyndby		x			x

(x) Dette kort er det vedlagte løse kortbilag. Desuden findes til Neder Dråby meget detaljerede kort, der viser kobbeldbrugets 8 marker (fra ca. 1785). Alt i alt er Neder Dråby den af kommunens landsbyer, der er dækket bedst med kort, og det er da også den væsentligste årsag til, at den får mest omtale i dette hæfte.

Omvendt er det tydeligt at Kyndby, Krogstrup og Dalby er de dårligst dækkede. Noget kunne tyde på, at det privatejede Svanholm Gods ikke har været så omhyggelig med at opbevare sine gamle kort.

Om kortbilagets Stednavne:

Neder Draaby: Nævnes første gang i de skriftlige kilder i 1346 med navnet Østræ Dravby. Dernæst: Nedher Droby (1541) - Drobye Nørre (1559) Nedre Drobye (1573) - Neder Draabye (1688).

Et "drag" er et smalt landstykke, der forbinder to bredere landområder, og stednavneforskerne er næsten enige om, at det hentyder til noget med at trække skibe op på eller over land.

Endelsen -by tyder på, at Neder Dråby er anlagt i Vikingetiden.

Lille Wang, Kirke Wang og Lunde Wang er de tre vange, der på skift var med rug, byg og græs.

Overdrevet: Normalt var et overdrev et areal, der enten var så dårligt eller lå så langt fra landsbyen, at det kun kunne bruges til græsning, men her ses tydeligt, at overdrevet har været en indhegnet sti, fra hvilken man har kunnet lukke kreaturerne ind på alle tre vange. Det må derfor have været en indbydende blanding af mudder og kreaturgødning. I dag er det Bakkegårdsvej !!

Indelukket: Hele landsbyen har været indhegnet for at man efter behov kunne holde kreaturerne inde eller ude. Dette "Indelukke" ses i detaljer på side 14, og det skal lige nævnes, at det er sjældent, at en almindelig landsby har rådighed over så gamle og detaljerede bykort.

Isefjorden: var før i tiden betegnelsen for både den nuværende Isefjord og Roskilde Fjord.

Tauter og Tautekjær betyder Tofter og Toftekjær. I markbogen fra 1682 benævnes området "Gamle Tofte Ager Ås". Da tofter normalt er nogle jordstykker tæt uden for landsbyen, og da man i et par kilder fra 1397 omtaler en landsby "Kirke Drauby", har man i forbindelse med Horns Herred Undersøgelsen nævnt den teori, at der skulle have ligget en landsby med det navn mellem Svanemosegård og Dråby Kirke. Teorien kan dog ikke bevises.

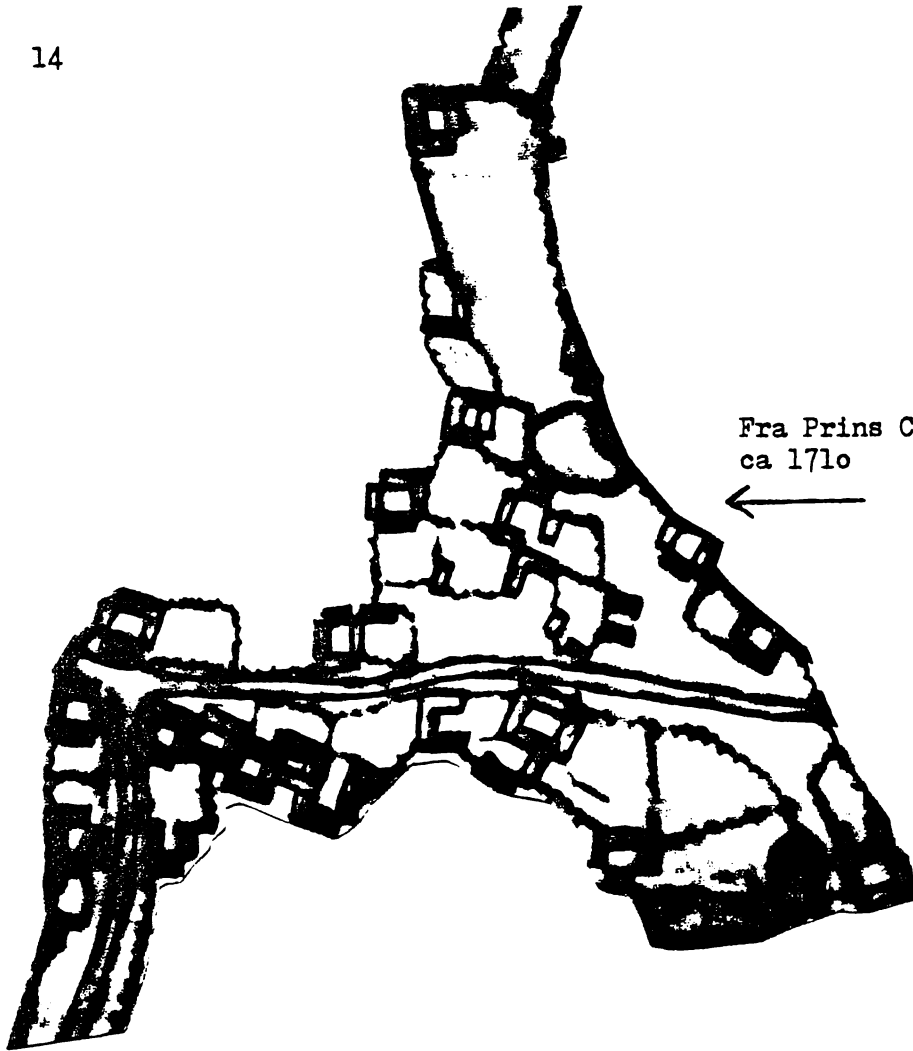
Teilundsdalen: Yngre form for "Teil Ovns Dallen" (se side 34).

Tyrejord: Et stykke jord for den gårdejer, der husede bytyren.

Vie Mose - Viidesten - Viidesteenshul - Kistebjerger. Alle beliggende tæt på hinanden NV for Neder Dråby. De antyder, at her kan have været et samlingssted eller lignende.
"Vii" betyder som bekendt helligt sted.

Lunden er selvfølgelig den nuværende Færgelund, men det er bemærkelsesværdigt, hvor meget mindre den var dengang. Aldrig har skovene i Danmark været så små og så misrøgtede som på denne tid. Først loven om fredskov i 1805 vendte udviklingen og reddede de danske skove.

Kort over byen Neder Dråby

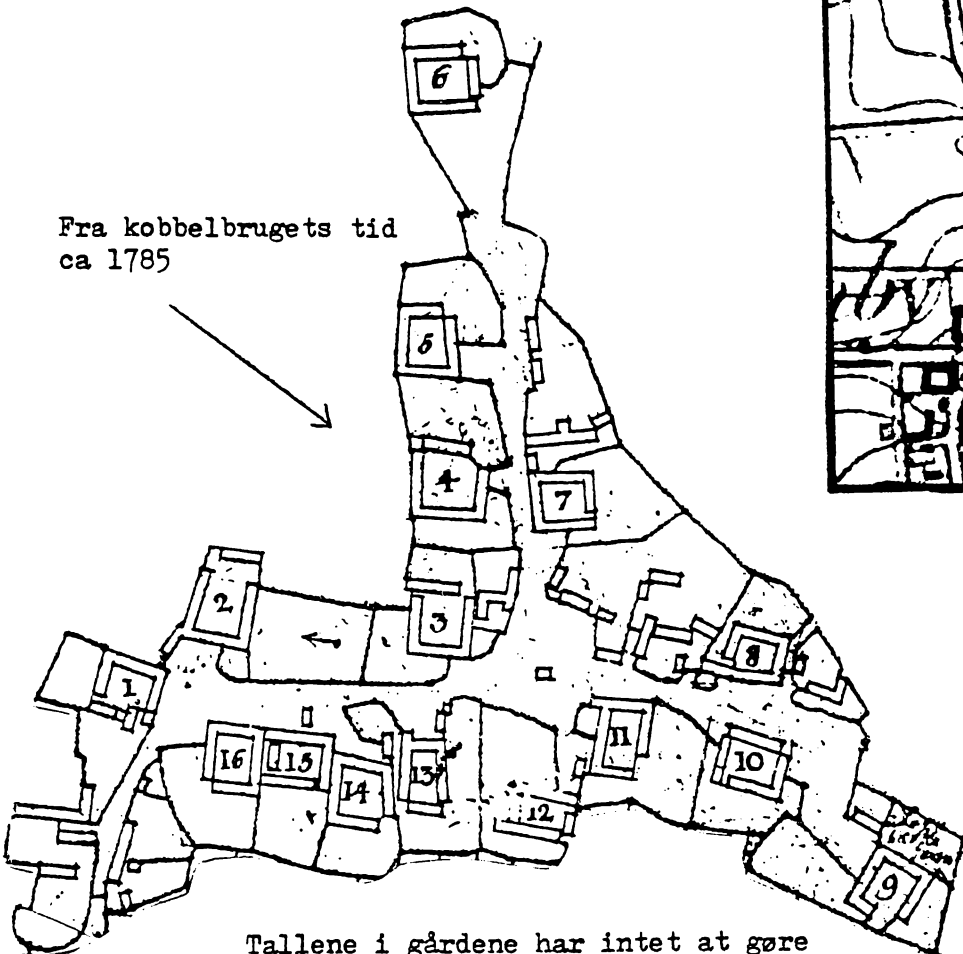
Fra Prins Carls kort
ca 1710

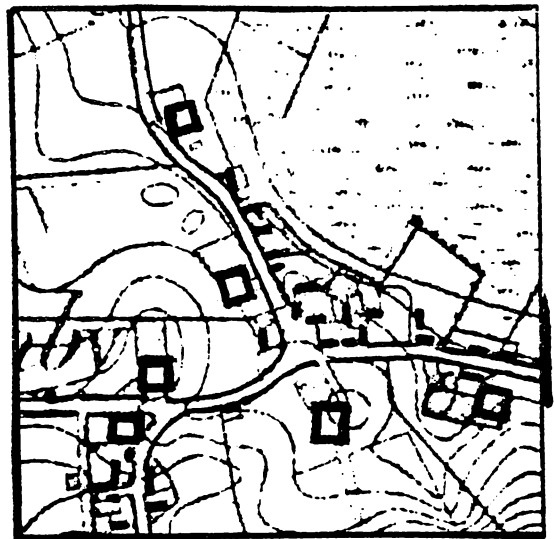
Fra generalkvartermesterstabens
kort - 1854

Fra kobbelbrugets tid
ca 1785

Tallene i gårdene har intet at gøre
med de senere matrikelnumre.

Kortet på næste side er et
"rent" matrikelkort fra 1844,
der viser jordfordelingen
efter udskiftningen i 1801.

Udskiftningen.

At en landsby bliver udskiftet vil kort og godt sige, at hver gård får samlet sine arealer. Fællesskabet ophørte, og hver bonde kunne dyrke sin egen jord, som det passede ham bedst.

I loven stod, at blot een gårdejer forlangte det, skulle hele landsbyen udskiftes, en detalje der skulle vise sig, at få stor betydning. Udviklingen gik nemlig forbløffende stærkt.

Forudsætningen for en udskiftning var dog en forudgående opmåling. Dette var som nævnt allerede sket i Gerlev og Dråby Sogne, og derfor bliver landsbyerne her udskiftet først - med Neder Dråby som undtagelse på grund af kobbelfruget.

Udskiftningen skete i sin regelmæssige form ved den såkaldte "stjerneudskiftning", hvor jorden fordeltes i lange kileformede lodder vinkelret ud fra landsbyen - se Lyngerup side 26.

Denne form havde den fordel, at alle gårdene kunne blive liggende i landsbyen. På grund af overtro o.l. var man nemlig nervøs for at flytte væk fra det lune fællesskab i landsbyen.

Udskiftningen af Neder Dråby i 1801.

I Neder Dråby var der før udskiftningen 16 gårde og ca. 20 husmænd.

Den nye jordfordeling ses på matrikelkortet side 15, og ved hjælp af dette og nogle tidligere kort, hvor gårdmændenes navne er indtegnet, kan vi få følgende opstilling over fordelingen efter udskiftningen:

7 gårde bliver inde i landsbyen (nr. 3 - 9)

5 gårde flytter sydpå til Kirke Vang.
(nr. 10, 12, 13, 14, 15)

2 gårde får tildelt jord i Koblerne,

1 gård får jord i Vænget (nr. 2)

1 gård bliver delt i smålodder (nr. 11).

Desuden bliver der rundt omkring udskilt smålodder, så der på den måde er blevet skaffet jord til ca. 20 husmænd, hvoraf mindst 5 også har været fiskere. Disse har nemlig både fået nogle meget smalle strimler strandeng, samt hver sin part af gård nr. 11.

Den opmærksomme læser vil savne matrikel nr. 1. Det fik læreren på Krabbedamsskolen - den fineste person i byen !! Ligeledes i Landerålev fik læreren nr. 1, mens han i Gerlev måtte nøjes med nr. 2 - her fik præsten tildelt 1 tallet !!

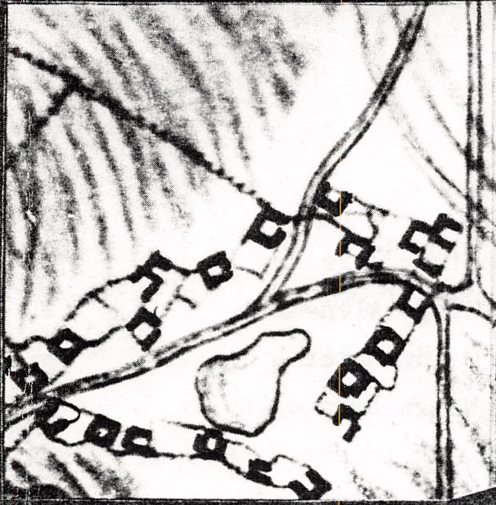
Efter dette eksempel på det moderne matrikelvæsens systematik bringes her to vurderinger af 1688-matriklen.

Først den officielle :

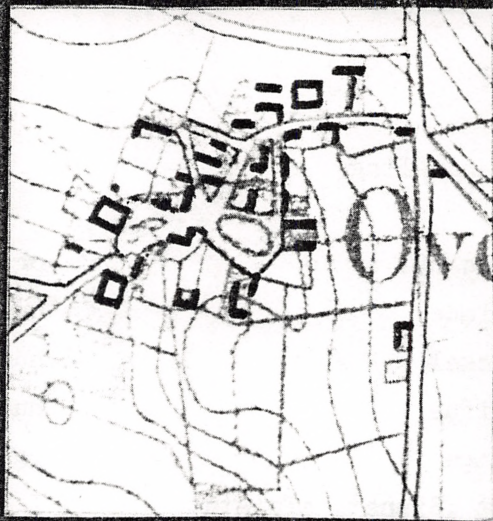
"En fuldkommen Landmåling

huor Retfærdigheds Øye	og haffuer anteignet
med Skifftende Kiæde	huer agers Alen-maal
og Skiærende Winckel	huer falds Materie
uden minste at gifue	huer Wangs brug og huile
og Ringeste at tage	og alting indskreffuet
Har maalt , affsnorit , Siunet, afsigtet	I tidens og ævigheds Protocol,
Cereris Frugthafue	for Barnet i Wuggen
Orphei Urte-bed	og detz effter-kommer
Dianæ Lyst-gange	en Skreffuen Erindring,
Neptuni forgårde ,	En Guldene Rulle,
Wangene ,	Og aldrig forglemmelig Memorialt,
Engene ,	og nu derpå følgende
Skoufene ,	EN VEL LIGNET MATRICUL
Forstrande ,	huor Retfærdigheds haand
for huer Gaard og huer Bye,	med ziffer og numer
huer Sogn og huer Herrit	Effter huer Mands Eyendom
huer Insul og huer Land	beregner huer Mand til Skat
Offuer gandske Dannemarckis Riige	som alle erre Kongen Skyldige."

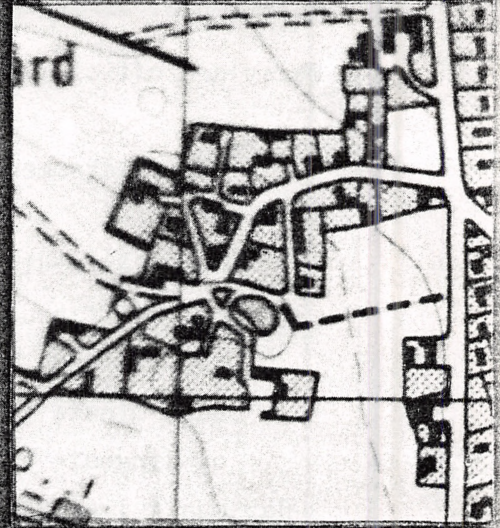
Men cirka 70 år senere siges det om matriklens landmålere, at de "ey allene ikke have forstaaet Geometrien , men endog neppelig vidst til Visse , hvor Øster og Vester var, Herforuden vare disse Landmaalere til dels som aftakkede Krigsfolk, et slags maadelige Gesinde , hvilke i Byerne , hvor de kom , meest lagde sig efter Qvindfolk , Drikken og Fraadsen , og maatte hver Bye , hvor de kom, være betænkt på at forskaffe dem dette , besynderlig drikkende Vahre , af godt Øll og Brændevin , da de og meest hver dag vare beskienkede , førend de rede i mar-ken . Thi det er bekendt, at om nogen Bye lod dem mangle af drikkende Vahre, blev samme Bye ved deres Maaling og Taxering saaledes klemt , at det svier til Efterkommerne . Men tvert imod, hvor Proprietarier eller andre kunde brav drikke og holde Venskab med dem , kunde Byerne derved vel find Lættelse, som og naar disse Drikke-Brødre kunde være vrede på en Bye, kunde de vel samme hos Landmaa-lerne disrecommendere til det Værste . Hvilke Exempler endnu ere i frisk Minde. Men som de nu alle hvile i Støv, vil jeg ingenlunde have dette skrevet eller forstaaet til deres Navns forkleinelse , som nu alt er i Forglemmelse , men alleene til Underretning for Efterkommerne, som heraf kand vide Aarsagen , hvorfor disse Folkes Forretning ikke altid finde accurat , naar man sligt ved Leylighed efterseer og eftermaaler ".

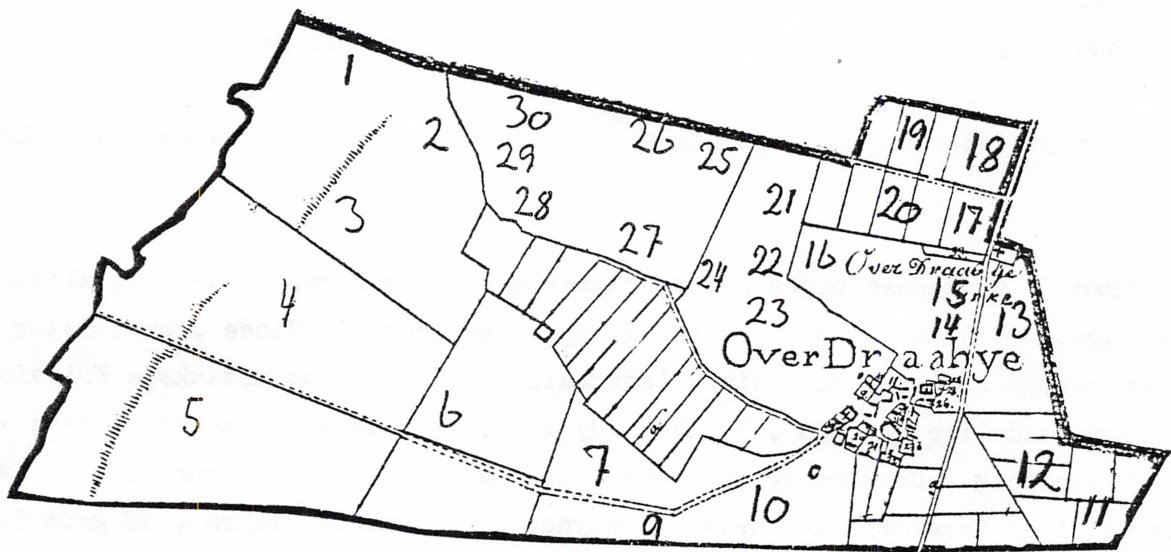
1710

1854

1973

1808

Tidligere navne for Over Dråby.

- 1299 : Dranby
 1334 : Draughby
 1377 : Droby westre
 1397 : Kirke Drauby (se s. 13 under "Tauter")
 1400 : Drogby
 1458 : Søndre Drawby
 1559 : Ouffer Drobye
 1564 : Over Drobbye
 1672 : Offre Draabye

Om forstavelsen "drag" og endelsen "by" se under Nedre Draaby s. 13.

- 1 - Sandstikker
 2 - Gravnings Mose
 3 - Moseagre
 4 - Marredsagre
 5 - Olleagre
 6 - Lyngesagre
 7 - Brødagre
 8 - Elle Mose
 9 - Heller
 10 - Skjøllagre
 11 - Langagre
 12 - Hyllespiel
 13 - Møl-høyene
 14 - Ølshøyene
 15 - Børhøyene
 16 - Steensagre
 17 - Store Tiursteene
 18 - Små Tiursteene
 19 - Kiærringene
 20 - Kattekier
 21 - Nedre Gaarde
 22 - Lykkesagre
 23 - Engesagre
 24 - Smedebiergene
 25 - Ovre Gaarde
 26 - Dalsagre
 27 - Steenspiellene
 28 - Oxenbiergene
 29 - Slaader
 30 - Torneagre

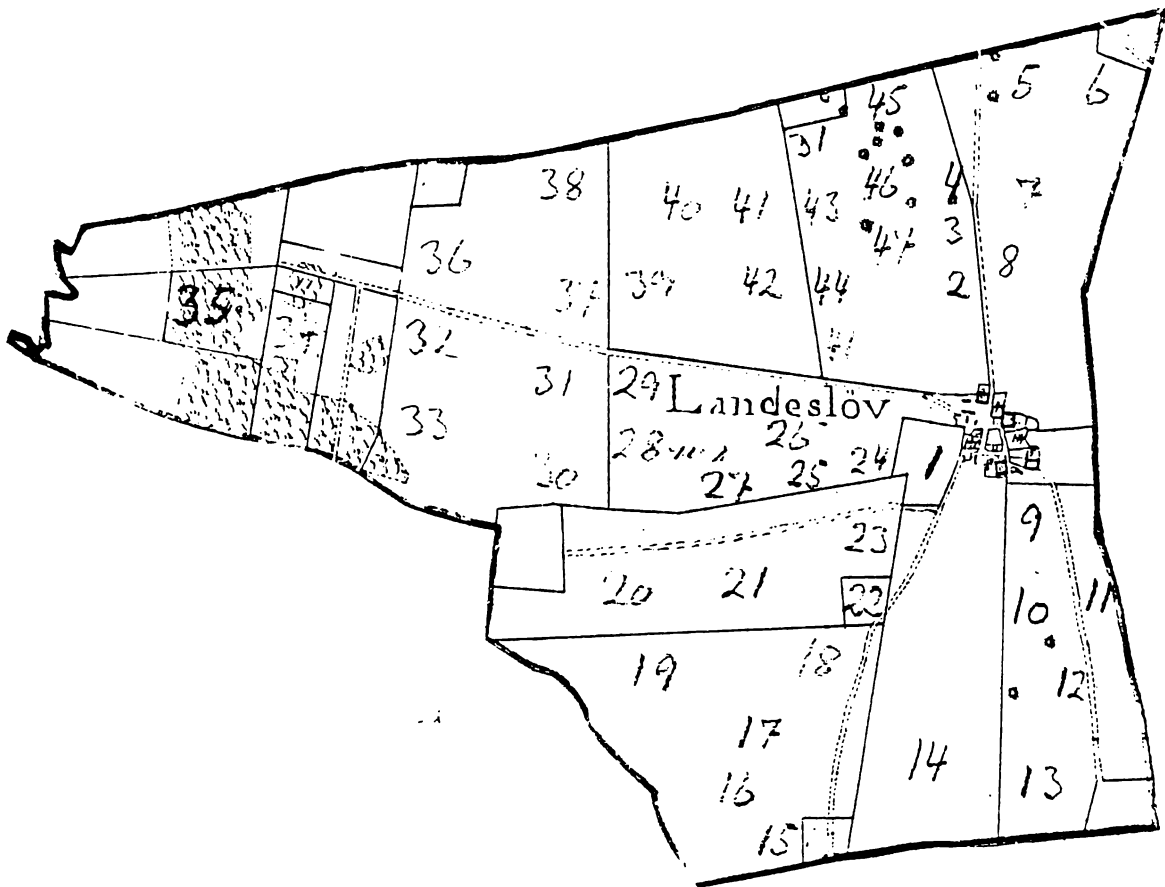
1770

1854

1973

1803

Tidligere navne for Landerslev.

1354	:	Landersløf
1396	:	Landhersleff
1496	:	Landerszløff
1561	:	Landerslif

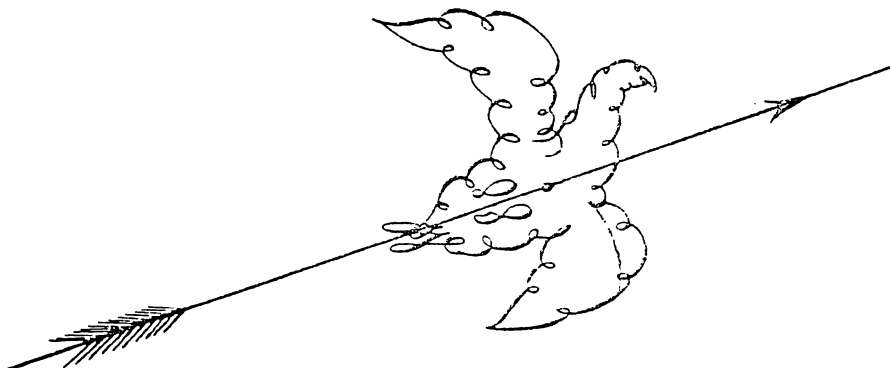
Om navnet:

Forleddet er et oldnordisk mandsnavn "Landarr".

Endelsen "-lev" mener man er beslægtet med verbet "at levne" og skulle betyde overladt gods eller arvegods.

Denne endelse findes altid sammen med hedenske personnavne, og da vikerne aldrig i England grundlagde landsbyer med "lev", antager man, at "lev" byerne er fra folkevandringstiden (ca. 400 - 500 ef. Kr.). De fleste landsbyer med endelsen "lev" i Frederiksborg Amt findes i Horns Herred,

1	-	Jydetofter (Skolejord)		
2	-	Skavelsbjergene	26	- Gaaseagre
3	-	Møllskrænten	27	- Haredalen
4	-	Walknudekjer	28	- Goeland
5	-	Langebjer	29	- Kroglandsagre
6	-	Tjørnehøysagre	30	- Skieringsagre
7	-	Bønkebjerg	31	- Stiesagre
8	-	Mulrehuler	32	- Søbakkestykker
9	-	Wraaeagre	33	- Egebjergstykker
10	-	Kaareagre	34	- Oldagre
11	-	Hyllespiel	35	- Egebjergkrattet
12	-	Mannemose	36	- Østenhøysagre
13	-	Ledsagre	37	- Koedallene
14	-	Dyvedalen	38	- Madkiersagre
15	-	Gamle Ropper	39	- Qvisthøysagre
16	-	Troldagre	40	- Nordejang
17	-	Miangene	41	- Elhøysagre
18	-	Brødhøysagre	42	- Sæbekjerstykker
19	-	Tranebergsagre	43	- Præsteagre
20	-	Kildeagre	44	- Trettestumper
21	-	Lindberg agre	45	- Høvdestykker
22	-	Stadsbrinker	46	- Hestehøysagre
23	-	Garbesstykker	47	- Mølleagre
24	-	Bounetofter		
25	-	Steenshøysagre		

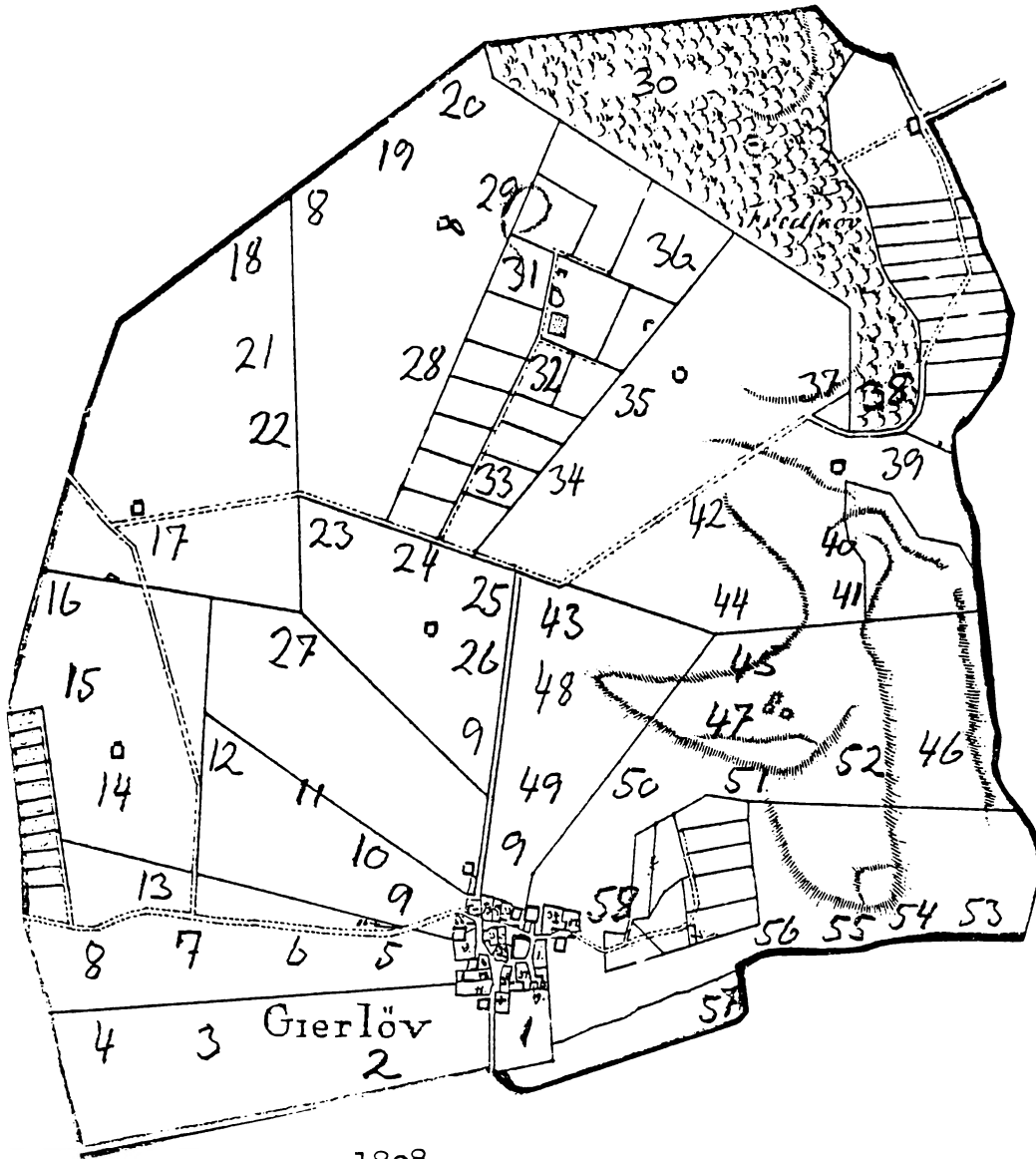
1710

1854

1973

1808

Tidligere navne for Gerlev.

1288	:	Gierthaelef
1320	:	Gyarthaslaf
1361	:	Gerthelef
1398	:	Gerdæløf
1408	:	Gerthæløvå
1435	:	Gerleff
1688	:	Gierløf
1844	:	Gierløv

Om navnet:

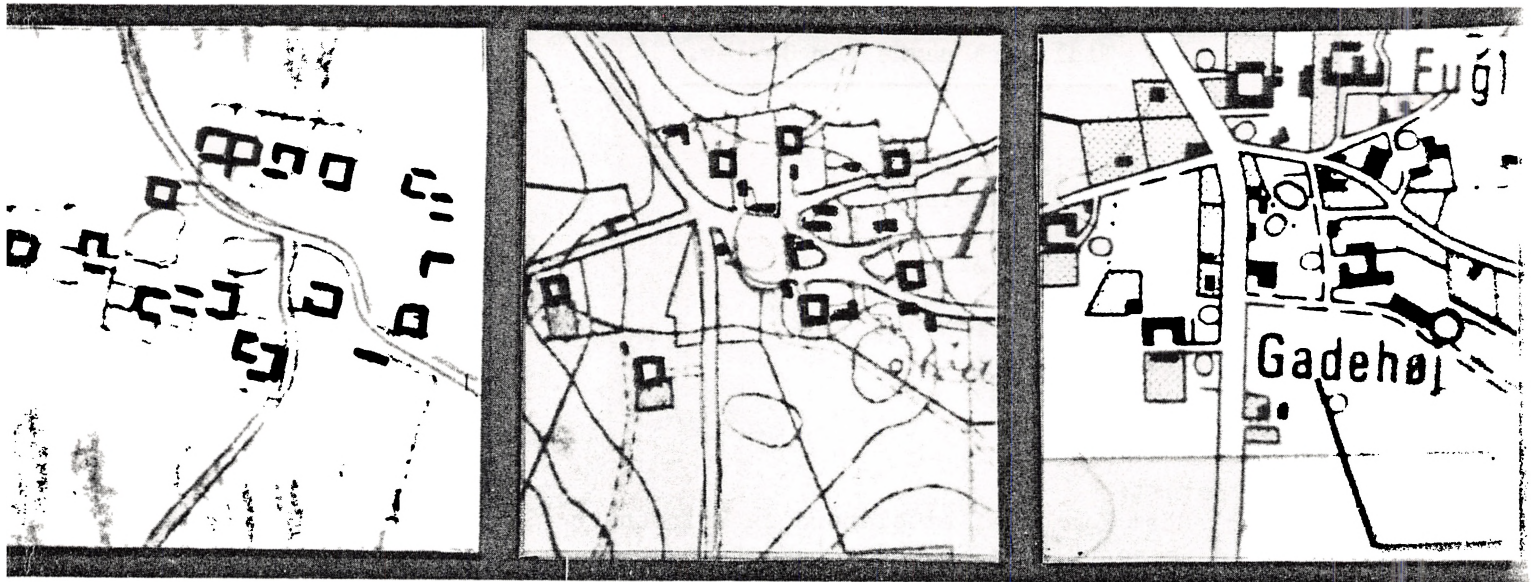
Forleddet kommer af et oldnordisk kvindenavn Gerdr.

Om endelsen "lev": Se under Landerslev.

Af kommunens kirkebyer Dråby, Gerlev, Krogstrup og Kyndby tyder endelserne på, at Gerlev må være den ældste af disse 4, og man har derfor lov at gætte på, at den har været egnens "hovedstad", men vi ved meget lidt om dette sogn - så vågn op i Gerlev !!

Arkivet savner oplysninger, vi har stort set kun et frierbrev fra en skolelærer !!

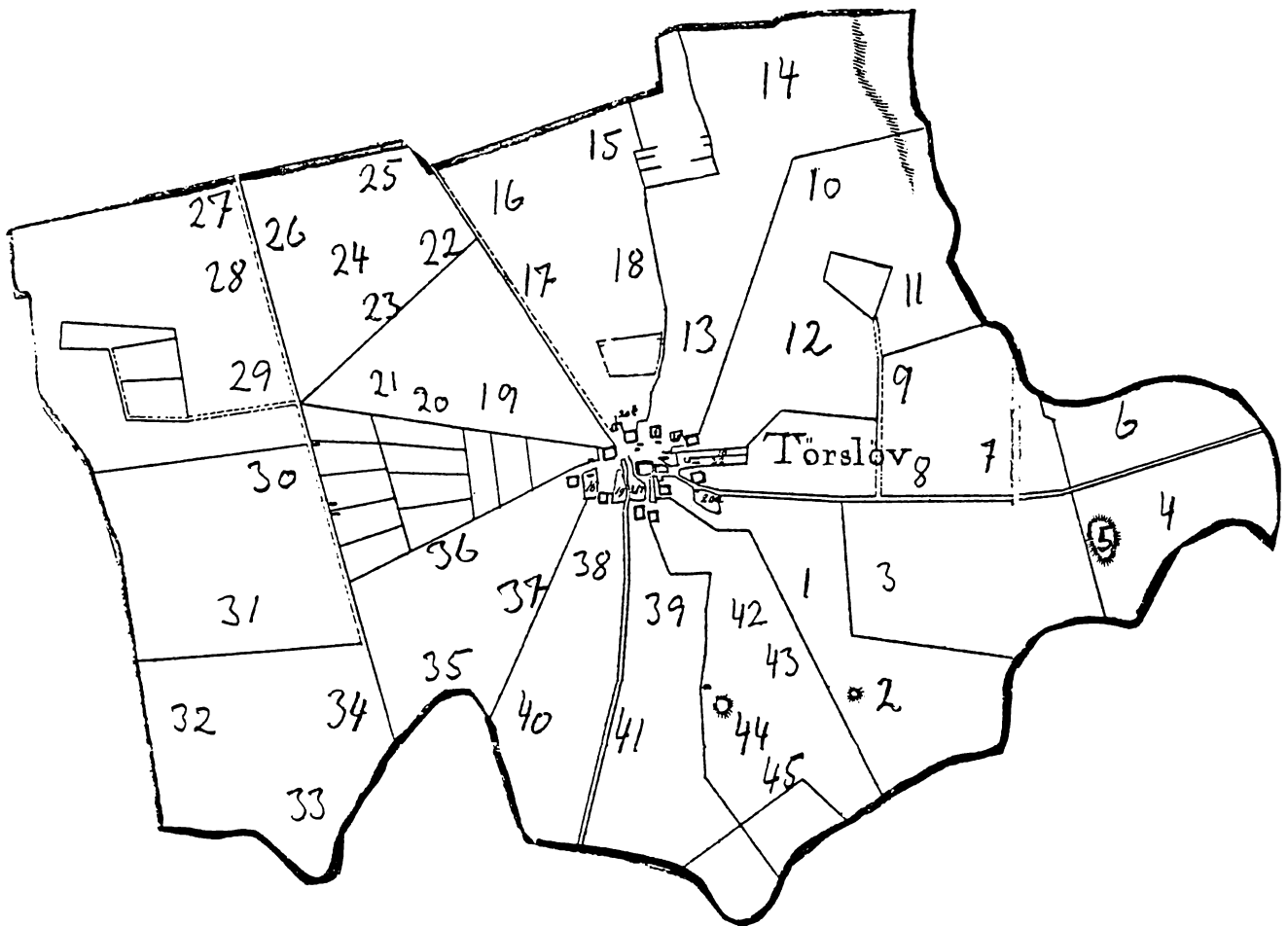
1	-	Præstejord	31	-	Faurkjersagre
2	-	Essemose	32	-	Soerøyer
3	-	Mannemose	33	-	Hylteslettestr.
4	-	Oerøyer	34	-	Underlodderne
5	-	Ledagre	35	-	Westelstr.
6	-	Tidselspiel	36	-	Maglebeshoved
7	-	Femhøysagre	37	-	Færgeledsstr.
8	-	Korsagre	38	-	Rosenlund
9	-	Byesagre	39	-	Weiermose
10	-	Byekjær	40	-	Tyrejerd
11	-	Hyllespiel	41	-	Humlegård(Præstejord!)
12	-	Ludestene	42	-	Ølkjersagre
13	-	Biørslønde	43	-	Dysagre
14	-	Haslehøjsagre	44	-	Sælagre
15	-	Dyvkjersagre	45	-	Helvedeshule
16	-	Madkjersagre	46	-	Eegemaekrat
17	-	Druedalstr.	47	-	Smørhul
18	-	Juletrænter	48	-	Kroglande
19	-	Langemose	49	-	Fuglekjersagre
20	-	Høvedagre	50	-	Steensagre
21	-	Brunlyng	51	-	Skarresvrætter
22	-	Koehaelspiel	52	-	Bounenspiel
23	-	Tranagre	53	-	Strandhumper
24	-	Hesteagre	54	-	Ivershuller
25	-	Præstens flade	55	-	Ivershøj
26	-	Degnestræde	56	-	Iversvrætter
27	-	Diesagre	57	-	Lammewrætter
28	-	Kampeagré	58	-	Enghave
29	-	Spanghøysagre			
30	-	Lunden			

1710

1854

1973

1808

Tidligere navne for Tørslev.

1158	:	Thuresløue
1257	:	Tureslef
1327	:	Thorslæf
1334	:	Thørslef
1387	:	Thørsløf
1808	:	Tørsløv

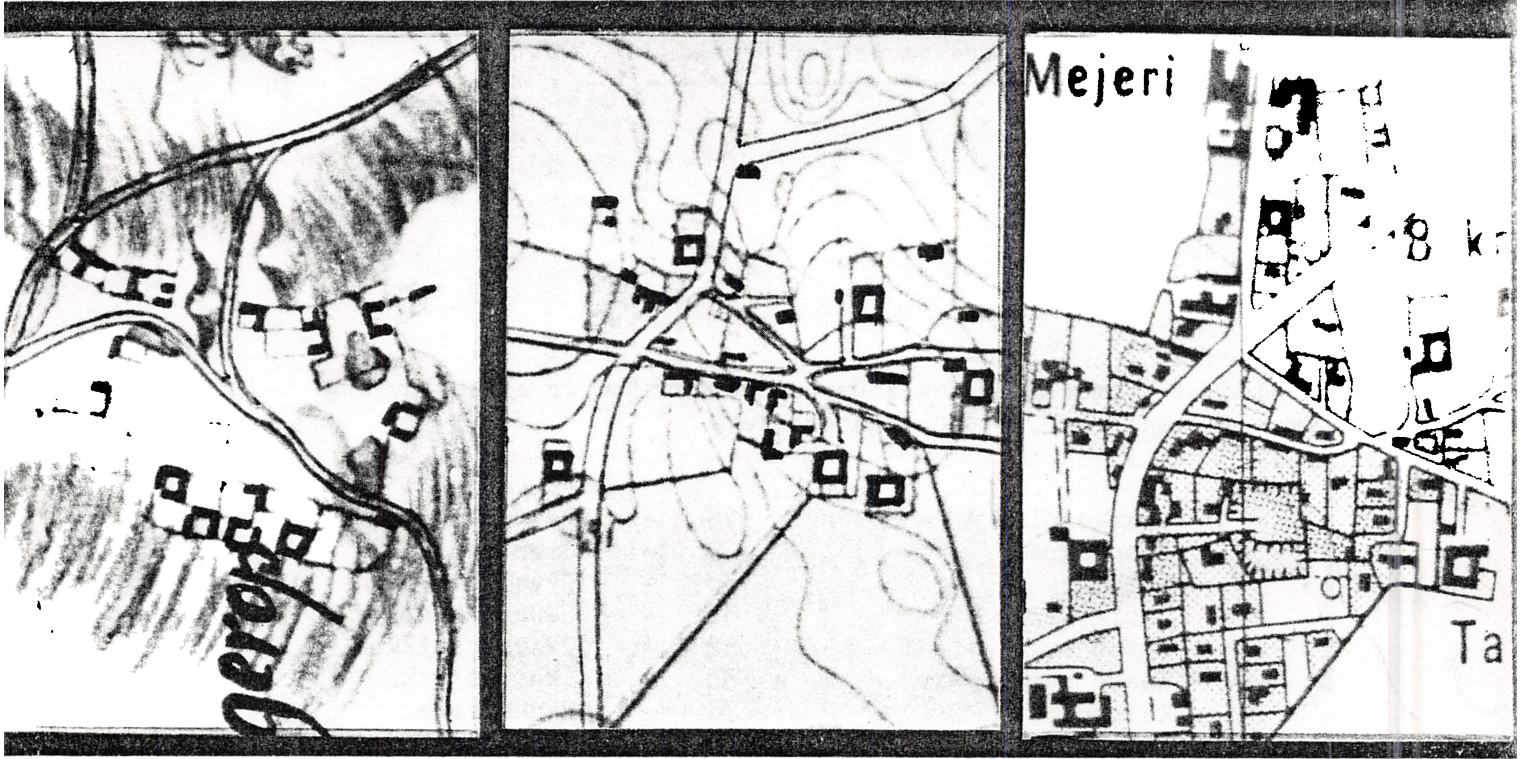
Om navnet:

Forleddet kommer af ældre dansk mandnavn Thurir eller Thyrir.

Om endelsen "lev" se under Landerslev.

1	-	Wrangespiel	28	-	Westervigsagre
2	-	Bouneagre	29	-	Smørknoller
3	-	Dalsagre	30	-	Tyveledsagre
4	-	Gamle Færg	31	-	Lergravsagre
5	-	Lysebjerg	32	-	Daarhøystykker
6	-	Kaarebiærags agre	33	-	Skøllestykker
7	-	Kattspiel	34	-	Eenhøysagre
8	-	Færgespiel	35	-	Hesteholme
9	-	Asenes Agre	36	-	Ravnsagre
10	-	Tranebiærags Agre	37	-	Horeklapper
11	-	Små Holmeagre	38	-	Stiesagre
12	-	Store Barneledsagre	39	-	Tuestene
13	-	Gaaseagre	40	-	Ertespiel
14	-	Hareholmsagre	41	-	Spansagre
15	-	Skræppeagre	42	-	Maglemose
16	-	Mølleagre	43	-	Mindeløse
17	-	Kragestene	44	-	Maglebesagre
18	-	Manen	45	-	Kræmerhøysagre
19	-	Gadeland			
20	-	Koekiersagre			
21	-	Eilekier			
22	-	Møllemose			
23	-	Weddeland			
24	-	Leerspiel			
25	-	Degnestykker			
26	-	Torneagre			
27	-	Byrtestykker			

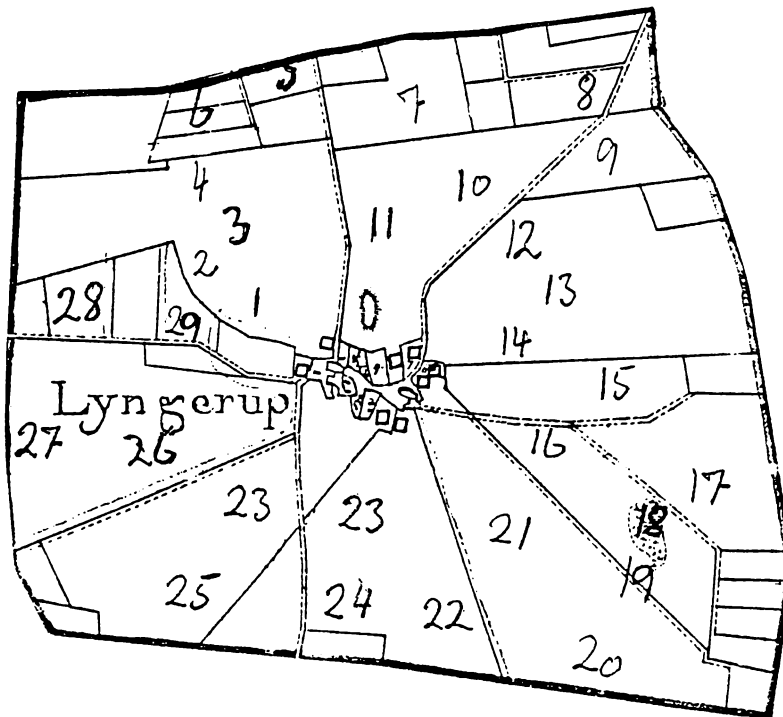

1710

1854

1973

1808

Tidligere navne for Lyngerup.

1310	:	Lungathorp
1430	:	Liungorp
1468	:	Lyungerup
1480	:	Liungerop
1844	:	Lyngerup

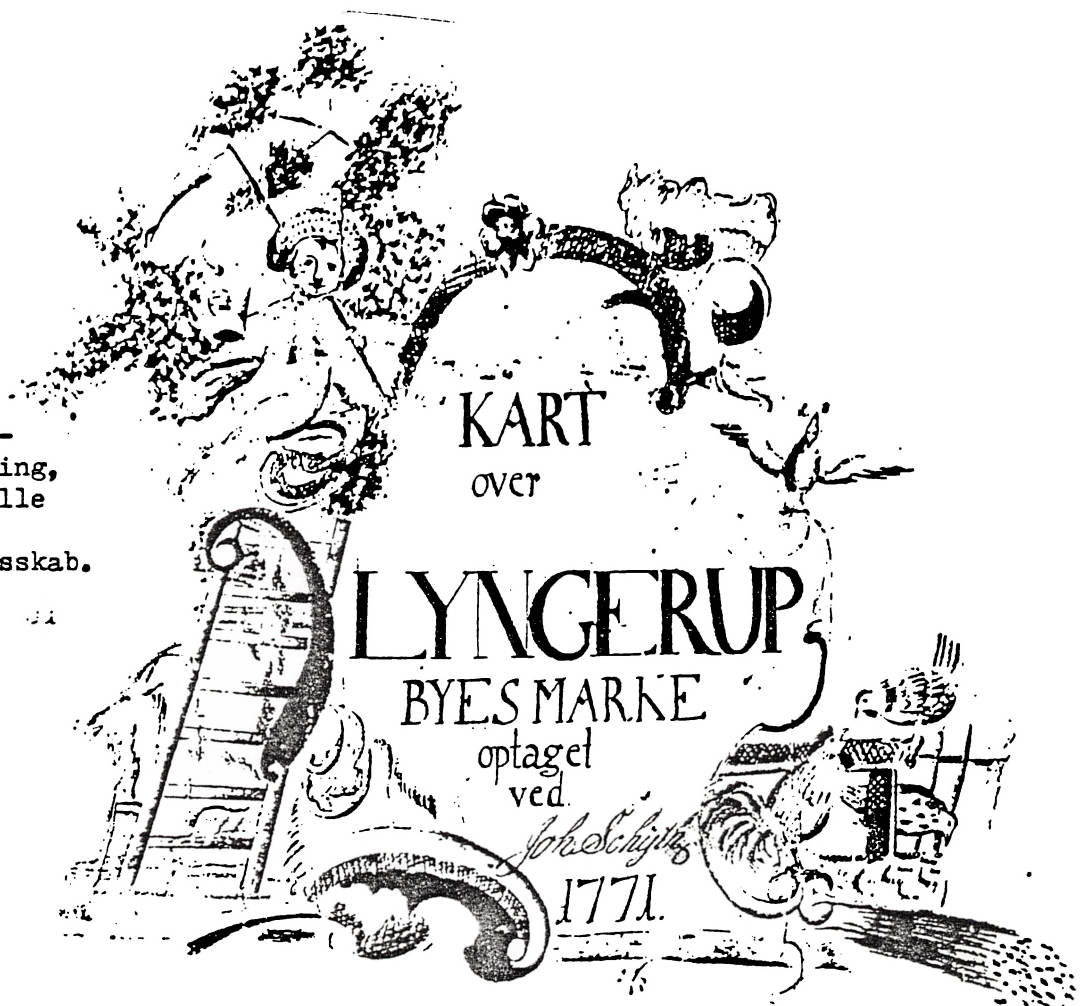
Om navnet:

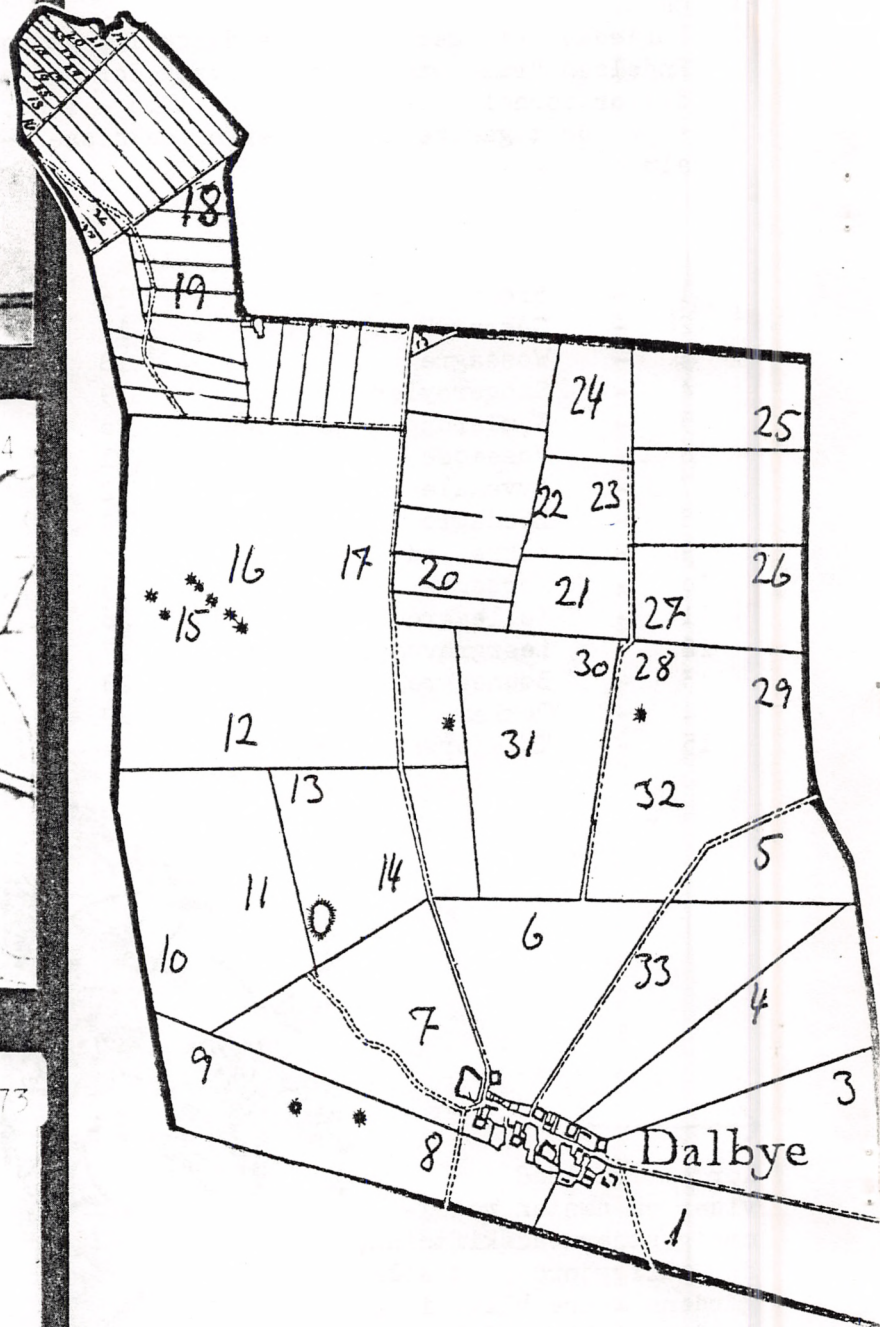
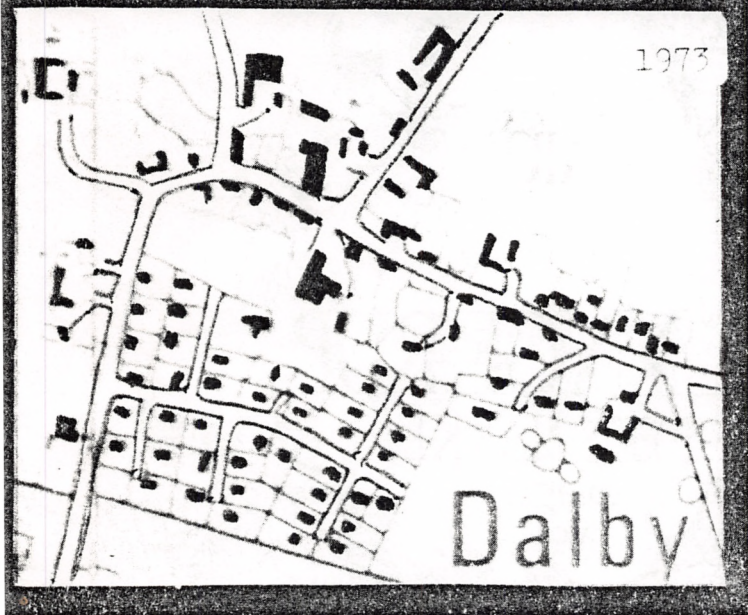
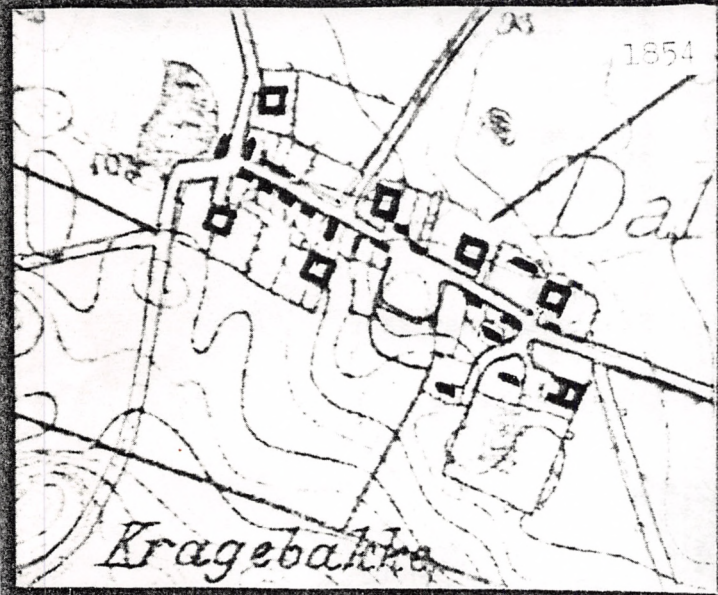
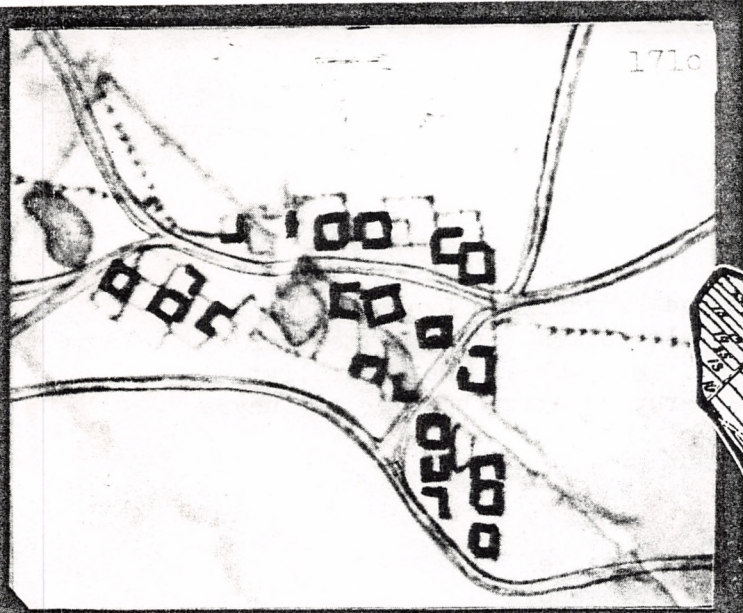
Forleddet stammer fra ældre dansk liungæ med betydningen Lyngbevoksning. Endelsen "rup" stammer fra "torp" der normalt tolkes som udflytterbyer - derfor forholdsvis unge, måske 1100 - 1200, men det er næsten umuligt at sige noget generelt om alderen, da disse -rup og -torp byer er så uhyre almindelige.

1	-	Broestykker	16	-	Veyagre
2	-	Gåsestykker	17	-	Dysseholm
3	-	Woseagre	18	-	Langebergs Mose
4	-	Snogerøyer	19	-	Øl Kone Holm
5	-	Gamleropper	20	-	Stamperøyer
6	-	Wosemose	21	-	Korsagre
7	-	Dyvedalene	22	-	Dalsagre
8	-	Leedagre	23	-	Gaaseagre
9	-	Makkeland	24	-	Skaderøyer
10	-	Korsagre	25	-	Sønneslave
11	-	Mølleagre	26	-	Fuglesagre
12	-	Leergravsagre	27	-	Oldyvle
13	-	Bouneagre	28	-	Vosemose
14	-	Tokker	29	-	Skøllebiergsstykker
15	-	Kulkjersstykker			

←
Kortet fra 1808
viser en næsten regel-
mæssig stjerneudskiftning,
der muliggjorde, at alle
gårdene kunne blive i
landsbyens lune fællesskab.

←

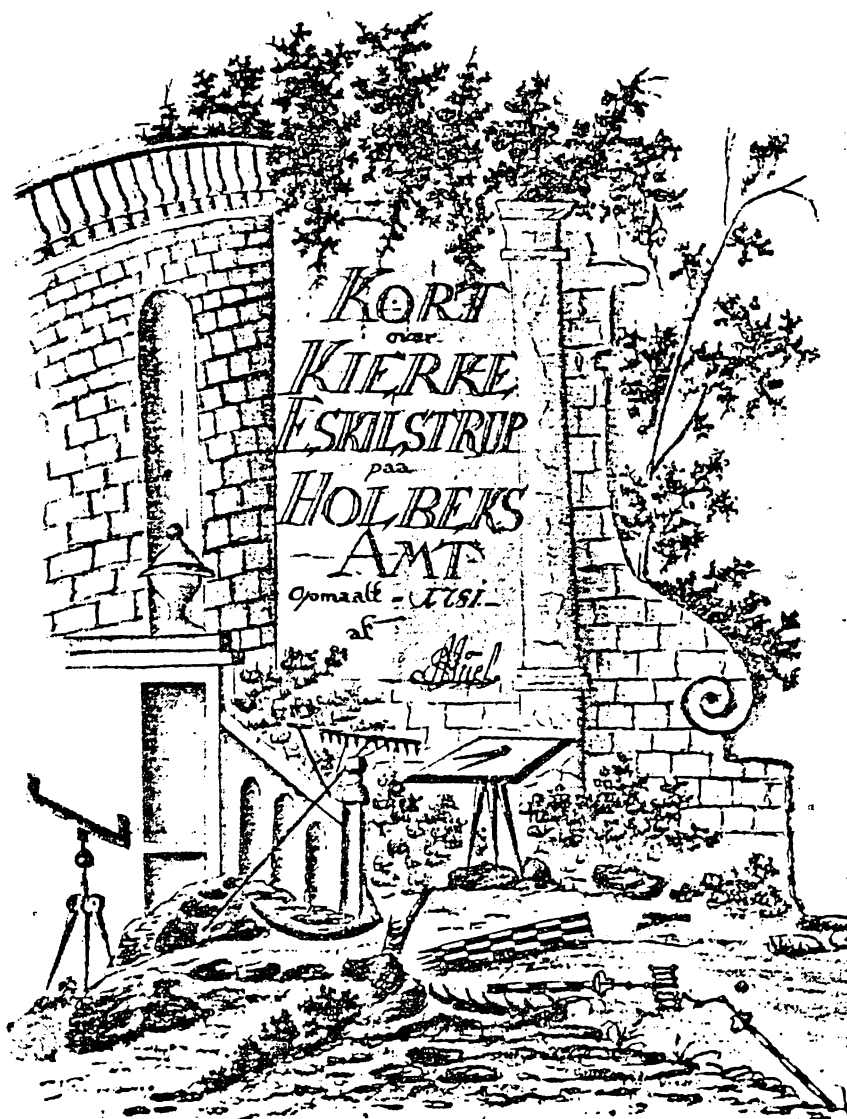

Dalby.

Navnet har tilsyneladende været Dalby helt fra 13. tallet.
 Forleddet "Dal" kræver ingen forklaring.
 Endelsen -by tyder på at Dalby er fra Vikingetiden.

1	-	Oldagre	16	-	Løvestykker
2	-	Langekiærs Agre	17	-	Torn Agre
3	-	Wrangle Agre	18	-	Dysse stykker
4	-	Dryssebiærags Agre	19	-	Mølle Agre
5	-	Jung Røyer	20	-	Hyggen Stykker
6	-	Gaard agre	21	-	Bro Enge
7	-	Byestykker	22	-	Hyre Enge
8	-	Kragestykker	23	-	Smed Enge
9	-	Baunestykker	24	-	Knol Enge
10	-	Eilekjærs Agre	25	-	Tarme Stub
11	-	Store Leer Agre	26	-	Rørene
12	-	Søespielde	27	-	Sandholm
13	-	Store Flyndere	28	-	Dyss Agre
14	-	Vejagre	29	-	Olddybber
15	-	Gedehøys Agre	30	-	Gnav Røyer
			31	-	Salhøys Agre
			32	-	Store Vej Agre
			33	-	Inderste Vej Agre.

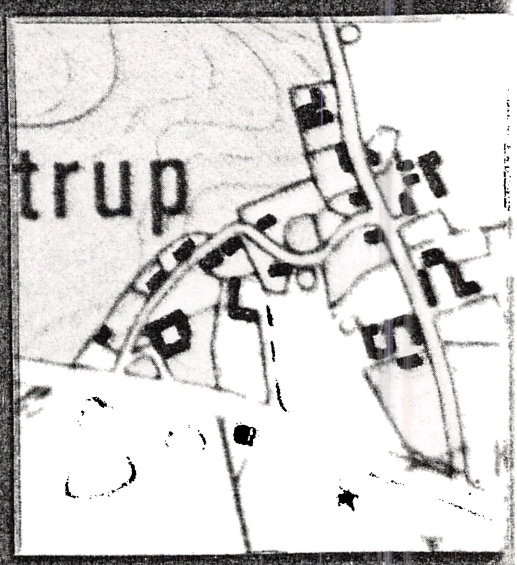
En kortvignet der samtidig viser landmålerens arbejdsredskaber

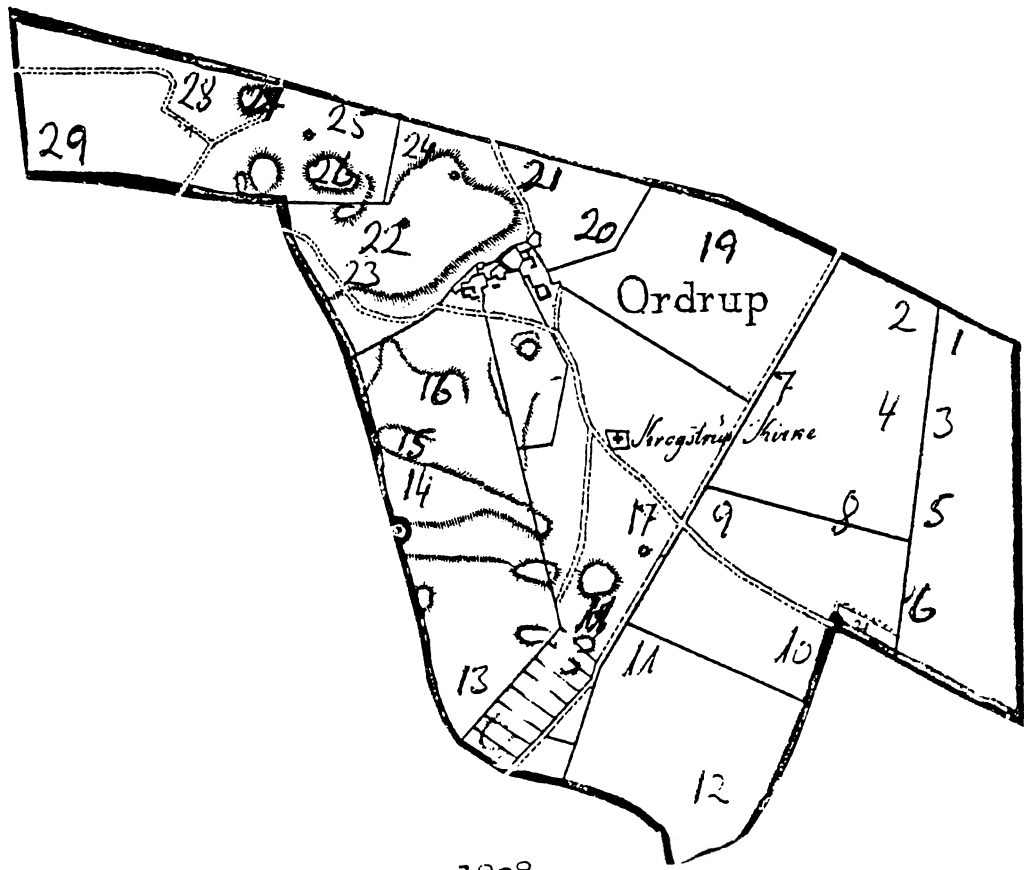
1710

1854

1973

1808

Tidligere navne for Krogstrup.

1250 : Crocstorp
1288 : Kroksthorp

1456 : Orderop
1808 : Ordrup
1927 : Krogstrup

Denne navneudvikling kræver egentlig en længere redegørelse, men vi regner med senere at udgive et hæfte, der beskriver de forladte landsbyer i 13 - 14' tallets Horns Herred. Derfor kun ganske kort:

Det ældste Krogstrup har ligget ved Krogstrup Kirke, men forlades i 1300-tallet.

Ordrup kendes fra 1400-tallet beliggende knap 1 kilometer NV for kirken. Den skifter navn 1927 til Krogstrup.

For at gøre forvirringen total har en samling huse på landevejen mod Skibby siden fået navnet Ny Krogstrup.

Forleddet stammer muligvis fra det oldnordiske navn "Krokr".

Om endelsen -strup se Lyngerup side 27.

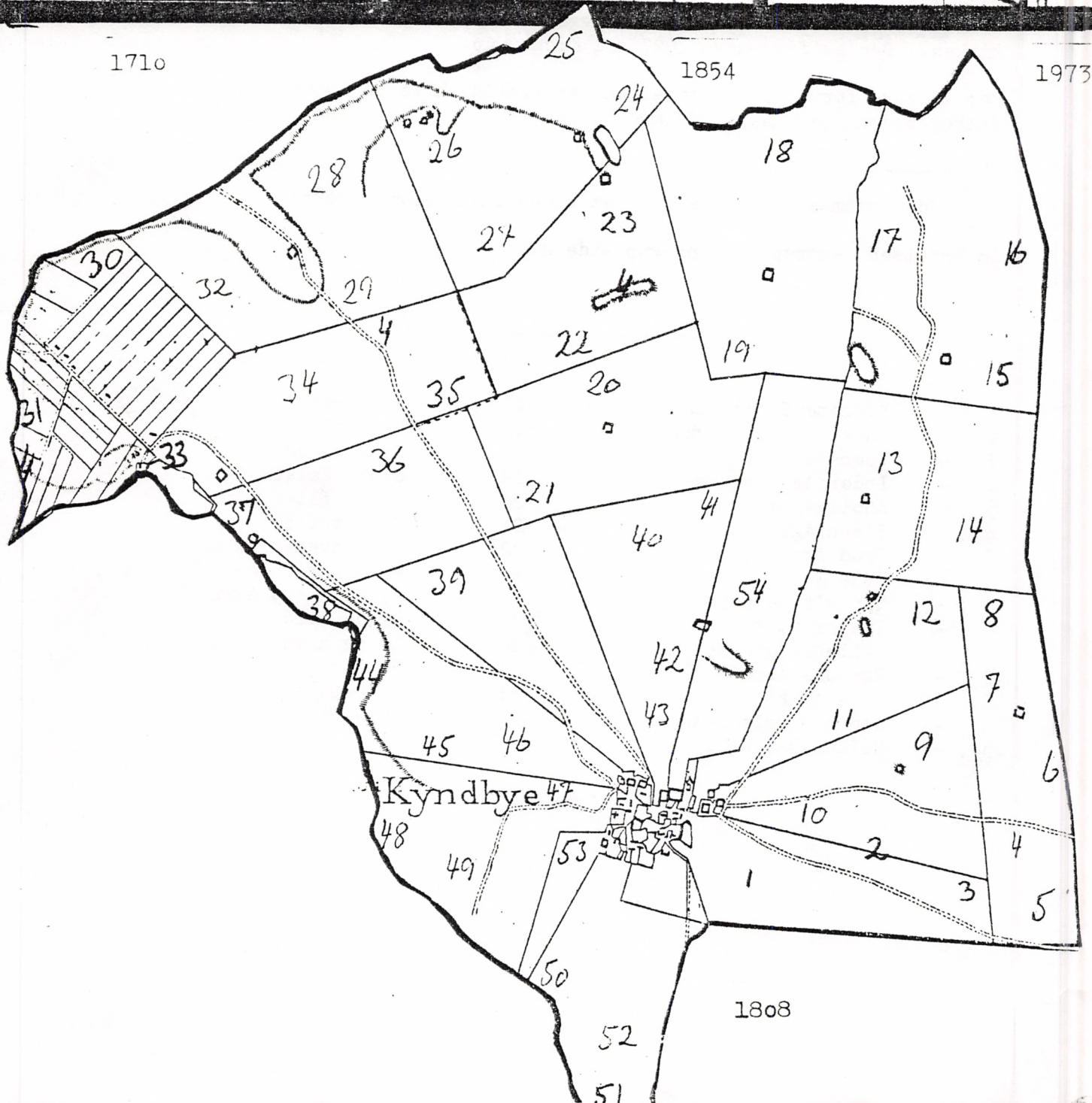
1 - Yderste Tinjstykker	16 - Tyre Part
2 - Inderste Tinjstykker	17 - Vejagre
3 - Yderste Bredagre	18 - Kirke Agre
4 - Inderste Bredagre	19 - Store Kalkes Agre
5 - Knoll Agre	20 - Svine flies Agre
6 - Steen Agre	21 - Smedetofter
7 - Grud Agre	22 - Sandstykker
8 - Tode Mose	23 - Wugg Agre
9 - Tingslette stykker	24 - Dyvelsteens Agre
10 - Graver stykker	25 - Smede Jord
11 - Gallebiergsagre	26 - Dreng agre
12 - Egemose Agre	27 - Soebjerg
13 - Løvestykker	28 - Kragestykker
14 - Store Hyreleds Agre	29 - Tyre Part
15 - Møllebakke Agre	

1710

1854

1973

1808

Tidligere navne for Kyndby.

1257 : Kinby
 1311 : Kynnbye
 1370 : Kyndby

Om navnet:

Forleddet stammer muligvis fra "Kin" = revne, sprække.
 Endelsen -by tyder på, at Kyndby er fra Vikingetiden.

1	-	Lundagre	27	-	Heed agre
2	-	Sviestykker	28	-	Stavns enge
3	-	Tjørnestykker	29	-	Soelbjergs agre
4	-	Tyrejord	30	-	Wandebreeder
5	-	Diesagre	31	-	Siælekiers agre
6	-	Krogleds holmer	32	-	Davrids agre
7	-	Gause spiellene	33	-	Trælle Mølle Jord
8	-	Kællekiers agre	34	-	Dunhøvs agre
9	-	Liigbiærags agre	35	-	Brændenæls agre
10	-	Kalkes agre	36	-	Brødagre
11	-	Eilekiærags agre	37	-	Fiskedysser
12	-	Warbiærags agre	38	-	Knibe sø
13	-	Kilde agre	39	-	Hestesko agre
14	-	Nestels agre	40	-	Avleds agre
15	-	Myre holmene	41	-	Revs Sale
16	-	Skee Dyss agre	42	-	Favred agre
17	-	Øllebiærags agre	43	-	Bovne agre
18	-	Mad agre	44	-	Guld agre
19	-	Wrangleds agre	45	-	Bole Breeder
20	-	Hovkiærags agre	46	-	Kouse Røyerne
21	-	Dyss agre	47	-	Kindholm Tofter
22	-	Langkors agre	48	-	Sylten Stykker
23	-	Eenhørs agre	49	-	Stie Agre
24	-	Hulekiærags agre	50	-	Mølle Agre
25	-	Houstal	51	-	Skarndals Agre
26	-	Røyerne	52	-	Markeskiærags Agre
			53	-	Degnens Lod
			54	-	Præstens Lod

Hornsved.

Det meget store område fra Jægerspris Slot og nordpå har en helt speciel historie.

I oldtiden har det efter fundtætheden at dømme været ret tæt befolket, men af en eller anden grund forlades området og igennem mindst 1000 år har det tilsyneladende været ubeboet.

I 1635 bygger Christian d. IV så en udskibningsbro for trækul på nordspidsen af Horns Herred samt et hus til kulsvieren (Kulhuset), men først i 1673 bliver der tale om en egentlig udflytning. Joachim von Hahn (den eneste private ejer nogensinde af Jægerspris Slot) anlagde 24 gårde plus en ladegård spredt ud på hele strækningen mellem slottet og Kulhuset, men alle tæt på stranden mod Isefjorden (se kortet på næste side).

I 1683 nedlægges ladegården og erstattes af 7 bondegårde, men allerede i 1699 opgiver man ikke mindre end 19 af gårdene. Naturbetingelserne var simpelthen for barske. På kortet er disse 19 markeret med et ○.

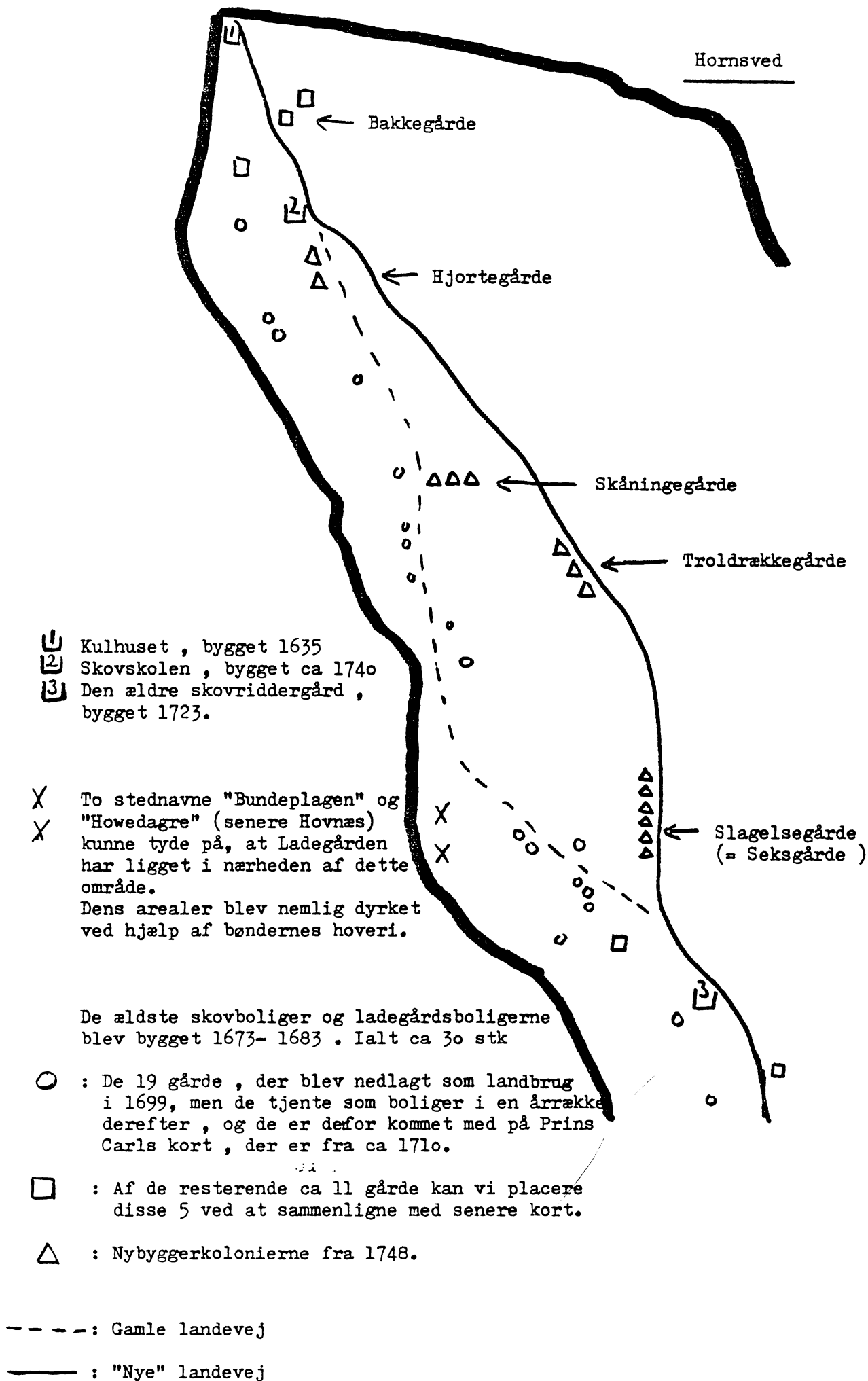
På Prins Carls kort er tilsyneladende alle disse gårde indtegnet, og man kunne derfor fristes til at antage, at dette kort skulle være ældre end 1699, men da vi ved, at en del af beboerne har fået lov til at blive boende, efter at gårdene var nedlagt som landbrug, må teorien nok forlades. Tværtimod er mange af gårdene kun afsat som et eller to-længede huse, hvilket bekræfter et igangværende forfald.

I 1748 forsøger man så igen, idet Slagelsegårde (=Seksgårde), Troldrækkegårde, Skåningegårde og Hjortegårde anlægges. De er på kortet næste side markeret med △ og denne nybyggerkoloni klarer sig mod naturens kræfter, men har som bekendt ikke kunnet modstå militær eller sommerhuse!

Koblerne indtæver en særstilling. Først i 1801 får 2 gårdmænd og 2 husmænd fra Neder Dråby tildelt jord derude. Før denne tid viser kortene næsten ingen beboelse. Her melder sig dog spørgsmålet om Dyrnæsteglværkets forgængere. Man ved, at Christian d. IV bygger et teglværk, og det har hidtil været den almindelige antagelse, at dette teglværk lå i Koblerne, men hverken Markbogen af 1682 eller Prins Carls kort fra ca. 1710 antyder noget teglværk der. Derimod er der i begge kilder tydeligt nedskrevet henholdsvis "Teigel Offns Agre" og "Teil Ovns dallen" placeret ved det nuværende Kitnæs Plejehjem. Navnet har siden ændret sig til Teilundsdalen.

Senere i begyndelsen af 1700 tallet bygger Prins Carl et teglværk, og det må være dette, der tydeligt er indtegnet på kortene fra 1748, 1750, 1772 og 1780, alle visende et teglværk i Koblerne.

I 1775 erstattes det med et nyt - også placeret i Koblerne, og efter en ombygning i 1834 har dette efter alt at dømme fungeret, til Dyrnæsteglværket blev bygget i 1875.

Lidt befolkningsstatistik.

Ved at sammenholde 3 forskellige skriftlige kilder kan følgende skema opstilles:

	Antal gårde i 1682	Antal gårde i 1773 (før udskiftningen)	Antal gårde i 1831 efter ud- skiftningen)	Antal huse 1831
Neder Dråby	18	16	13	14
Over Dråby	15	13	8	26
Gerlev	15	13	11	20
Landerslev	12	12	9	6
Lyngerup	8	8	8	9
Tørslev	16	16	15	12
Krogstrup (Ordrup)	8	8	9	21
Dalby	16	14	12	27
Kyndby	29	18	18	41

Det er ikke overraskende, at gårdantallet falder, når man sammenligner tallene fra før og efter udskiftningen, idet der skulle skaffes jord til husmændene.

Desuden er det bemærkelsesværdigt så mange husmænd, der har været bosat i de to sydlige sogne.

"

I nyere tid har vi mulighed for at følge udviklingen mere nøjagtigt, idet vi har rådighed over sognenes indbyggertal.

Ved at iagttage kurverne på side 37 ses et tydeligt fald i sognene fra ca. 1880.

En sammenligning med kurverne for hele Danmark samt en almindelig viden om den industrielle udvikling i København efterlader ingen tvivl om, at disse kurver meget klart viser udvandringen til hovedstadens arbejder - kvarterer i forbindelse med industrialiseringen.

Kildeoplysninger

Der er skaffet oplysninger fra følgende bøger :

Sv. Balslev	: Landmåling og landmålere	1975
Begtrup	: Beskrivelse over agerdyrkningens tilstand	1803
Sv. Gissel	: Hornsherredsundersøgelsens arbejdsrapporter	1977
H.P. Hansen	: Hæde af Kyndby - Krogstrups historie	1941
Nicolaj Jonge	: Danmarks Chorographiske Beskrivelse	1777
P. Kyhn Flint	: Hornsved	1943
A. Mortensen	: Landsbyliv i Hornsherred	1909
Holger Munk	: Jægerspris Færgedgård	1962
V.E. Pedersen	: Lærebog i matrikelvæsen	1966
Sarauw	: Frederiksborg Amt	1831
Roar Skovmand	: Jægerspris Slot	1974
Stern	: Topographie over Frederiksborg Amt	1831
Trap	: Danmark 1858 , 1872 , 1898 , 1920 , 1953	
C.F. Wegener	: Abrahamstrup	1855

Der brugt kortmateriale fra : Landsarkivet
 Matrikelarkivet
 Rigsarkivet
 Hærens Arkiv
 Kgl. Bibliotek
 Dronningens Håndbibliotek
 Geodætisk Institut

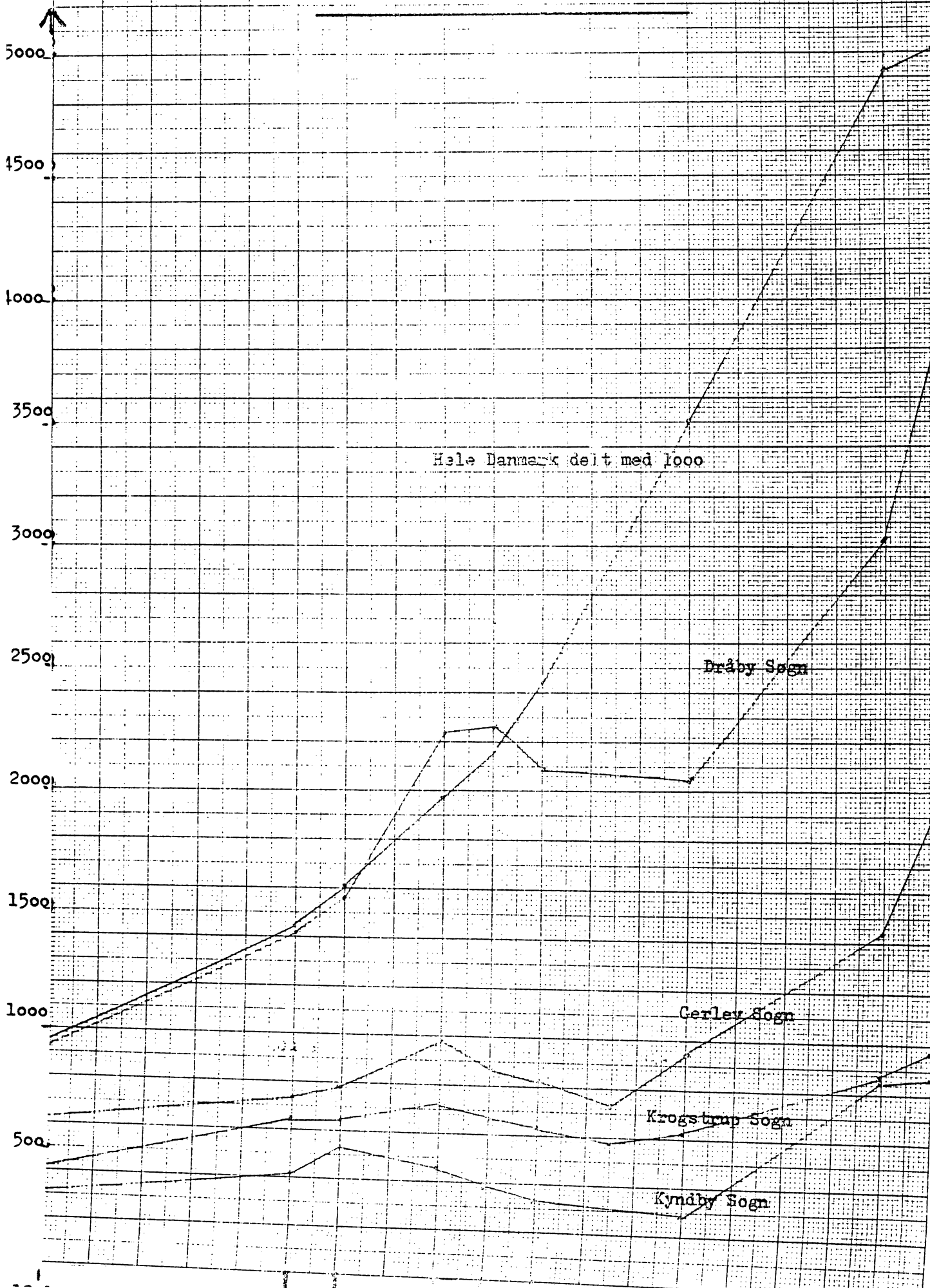
Kortserierne på siderne 18,20,22,24,26,28,30 og 32 er fra :

Prins Carls kort	1710
Generalkvartermesterstabens kort	1854
Geodætisk Institut	1973

Matrikelarkivets Sognekort	1808

Indbyggertal

Diagram over befolkningsudviklingen

17

Nogle kommentarer til det indhæftede kortbilag

Kortet på næste side er en kopi af matrikelkortet fra 1980 i målforholdet 1:4000. Af kortet ses det, hvorledes Neder Dråby by - eller nu almindeligvis kaldet Jægerspris - er udstykket siden 1930.

Udstykningen er begyndt omkring Møllevej, Vinkelvej og Hovedgaden (opr. =Hovvejen). Derefter fortsat omkring Birkealle, Mosevej, Lindegårdsvej for at eksplodere i 60'erne omkring Askevej, Ahornvej, Magnoliavej, Thyrasvej og Vængetvej.

Endelig har vi i 70'erne Bakkegårdsudstykningsen, som endnu ikke er færdig, idet der i 1980 bliver udstykket ca 60 parceller og senere yderligere ca 45.

I Jægerspris vil der herefter ifølge regionsplanen kun kunne bygges nogle få boligblokke i Mølleparken, som ligger i ejerlauget Jægerspris Hovedgård og således ikke er vist på kortet.

For god ordens skyld skal jeg lige gøre opmærksom på, at Vænget ligger i ejerlauget Neder Dråby by, men af pladshensyn ikke er vist på kortet.

For at kunne sammenligne med det gamle matrikelkort fra 1844 på side 15, har jeg med fed streg fremhævet de gamle skel, således som de eksisterede umiddelbart efter udskiftningen.

Man kan således se, at alle de parceller, der er udstykket fra f.eks. gård nr. 6, har arvet tallet 6 i matrikelnummeret.

Dette er dog ikke konsekvent.

F.eks. er systemet brudt ved nogle parceller på jord under gård nr.8

Den østligst del af Bakkegårdsudstykningsen og sommerhusparcellerne langs Kignæs-bakken er 7'ere henholdsvis 9'ere, skønt de ligger på jord, der oprindeligt har hørt under gård nr. 8. Men der er naturligvis sket matrikulære ændringer mellem matr 7, 8 og 9 på et eller andet tidspunkt, hvorved en del af matr 8 er blevet indlagt under matr 7 henholdsvis 9.

Jeg kan iøvrigt oplyse, at ved udstykning får de nye parceller altid stamparcellens nr. på udstykningstidspunktet, men desuden får parcellerne en bogstavfortegnelse, kaldet et litra.

Hvis f.eks. matr 7 deles i 2 parceller betegnes parcellen med eventuelle bygninger med matr 7a og den anden med 7b.

Deles matr 7a dernæst i f. eks. 3 parceller, betegnes disse med 7c, 7d og 7e.

Deles matr 7b senere, fortsættes der med matr 7f, 7g o.s.v.

Altså tallet fastholdes medens man fortsætter alfabetet ved tildeling af litra, uanset hvilket matr.nr der udstykkes.

Når man har brugt matr 7ø, fortsætter man med 7aa, 7ab, , , til 7aø derefter til 7ba, 7bb o.s.v.

Enkelte steder i landet er man ved meget store udstykninger efter litra øø begyndt på litra aaa, aab, aac o.s.v.

Prins Carls Kort

Kano Haas.

Lidt om PRINS CARLS KORT.

Kortet er bemærkelsesværdigt både på grund af dets alder og dets pålidelighed som kilde - derfor denne redegørelse :

KORTETS ALDER

På det originale kort i Hærens Arkiv er ikke angivet, hvem der har tegnet det og heller ikke hvornår.

Mange detaljer peger på begyndelsen af 1700-tallet. Helt præcist ved vi, at det må være ældre end 1708, fordi Krabbedamskolen mangler, og den er bygget dette år. Desuden oplyser museumsinspektør Erik Westengaard, at nogle bygninger, som kortet viser syd for slottet, er bygget 1706.

Kortet må altså være tegnet 1707.

Sikkerheden er stor, fordi korttegneren kun kan være betalt af slotsejeren, og det er helt usandsynligt, at ejeren ville overse nogle fejl, som kunne ses fra slottets vinduer.

I 1707 ejede Prins Carl slottet - derfor navnet Prins Carls Kort. Han er afbildet i kortets øverste højre hjørne.

Kortet er altså næsten 300 år gammelt. Normalt er landområder i Danmark først dækket af pålidelige kort fra sidst i 1700-tallet.

KORTTEGNEREN

I Hærens Arkiv opgiver man, at kortet er tegnet af den danske søkortkartograf Jens Sørensen. Et gennemsyn af hans kortsamling afslører dog, at der ingen lighedspunkter er overhovedet. Vi tillader os derfor at tvivle.

I 1708 ved man, at tegneren Jacob Owens har udført opgaver på Frederiksværk-egnen. Et af hans kort kendes, og det har en forbløffende lighed med Prins Carls kort. Bakkestreger, moser, skove, landsbyer, håndskriften m.m. peger altsammen på, at der må være en forbindelse. Med en vis usikkerhed tør vi derfor påstå, at korttegneren til Prins Carls kort er denne Jacob Owens.

RENTEGNINGEN

Det originale kort er meget stort (160 cm fra nord til syd). En direkte nedfotografering er blevet forsøgt, men kopien blev meget utydelig på grund af kortets tætte bakkestreger.

For at gøre kortet læseligt har vi besluttet at lave både en nedfotografering og rentegning.

Nedfotograferingen er sket til målestokken 1:25.000 , fordi man derefter kan sammenligne med Geodætisk Instituts kort i samme målestok. De kan købes i enhver boghandel.

Rentegningen har ændret følgende detaljer : Bakkestreger og korttegnerens hjælpelinier er fjernet, skovsignatur og mosesignatur er ændret, stednavne skrevet med maskinskrift - alt sammen for at gøre kortet tydeligere.

Den eneste ændring af kortets indhold er , at signaturen $\pm \pm \pm$ er tilføjet på basis af yngre kort fra 1772. Vi har lavet denne tilføjelse, fordi det ellers ville være umuligt at påvise datidens trevangsbrug på kortet. De øvrige vange- og ejerlavsgrenser er indtegnet på det originale kort. Forklaringen på nogle enkelte grensers fravær på originalkortet er helt sikkert datidens vangelag (se årshæftet fra 1980 s5 og s7). Men grenserne har eksisteret dengang, og vi har derfor skønnet, at det var rimeligt at tilføje dem. Sandsynligheden for, at landsbygrenserne er blevet flyttet før landboreformerne, er nemlig meget lille.

KORTETS PÅLIDELIGHED SOM KILDE

1) Hvis man ved hjælp af et moderne kort i 1:25.000 indtegner nutidens kystlinie på gennemsigtigt papir og derefter sammenligner med rentegningen af Prins Carls kort, afsløres kun nogle uvæsentlige unøjagtigheder i kortets sydvestlige hjørne.

På samme gennemsigtige kort blev kirkerne , Jægerspris Slot , Svanholm og Færgedgården indtegnet, idet vi ved, at disse bygninger ikke har flyttet sig. Også her var der kun små unøjagtigheder i sydvestlige hjørne.

Selv et meget hurtigt blik på originalkortet viser tydeligt, at den sydlige del af kortet ikke er blevet gjort færdigt. Er Owen blevet kaldt til Frederiksværk i 1708 og derfor ikke blevet færdig i Jægerspris ?

2) Idet datidens bakker heller ikke har flyttet sig, og da søer, moser og enge med stor sandsynlighed ligger i terrænets sænkninger, fik vi opfotograferet et moderne rent højdekurvekort (orohydrografisk kort) til originalkortets målestok. Ved at lægge dette gennemsigtige højdekurvekort over originalen kunne vi konstatere, at bakker og moser på originalkortet var placeret på de steder, hvor det moderne højdekurvekort viste henholdsvis bakker og sænkninger. Når "uvæsentlige" detaljer som små moser ude i Nordskoven er korrekt placeret, afslører det en så imponerende nøjagtighed, at vi tør påstå, at dette kort faktisk viser situationen i 1707.

KORTETS OPLYSNINGER

1) Bebyggelsen mellem slottet og Kulhuse.

Her lå gårdene meget spredt, men det normale i Danmark var, at alle gårde og huse lå inde i selve landsbyerne.

Fra engang i oldtiden og op til 1635 var hele arealet nord for slottet ubeboet. Dette år byggede Christian d.4. Kulhuset og Kongens Bro med det formål at kunne afskibe skovens produkter (trækul) og sende dem til København.

I 1670'erne koloniserede slotsejeren Joachim von Hahn hele arealet ud mod Isefjorden med ialt ca 30 gårde. Forsøget mislykkedes, og gårdene blev opgivet som landbrug allerede i 1699. De fleste af disse gårde er med på kortet, og det kunne derfor være fristende at antage, at kortet er fra før 1699. Vi ved imidlertid, at en del af bønderne fik lov at blive boende. De skulle blot ikke betale skat. Som før nævnt tyder andre detaljer på, at kortet må være fra efter 1706.

2) Terrænet er helt tydeligt meget "vandlidende".

Utallige søer, moser og fugtige enge har været helt dominerende i landskabet. Da al bebyggelsen var samlet inde i landsbyerne, har landskabet set med vores øjne været både smukt og afvekslende. Datidens bønder og jordejerne har nok ikke været begejstrede for de mange fugtige arealer.

I nutidens debat om marginaljorder kan disse oplysninger måske have en vis interesse, fordi kortet er en sikker dokumentation for, hvordan datidens landskab har set ud.

Kan dele af det genskabes ?

3) Skovene.

Det er tydeligt, at Nordskoven er blevet mindre siden 1707, men det skal bemærkes, at Færgelunden er blevet større. Ændringen skete i begyndelsen af 1800-tallet, idet Neder-Dråbys bønder afgav jord til Færgelunden mod til gengæld at overtage "Koblerne" nord for slottet. Stednavnet Koblerne eller Kobbegårde er yngre og derfor ikke med på kortet.

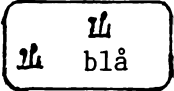
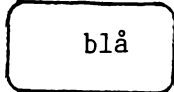
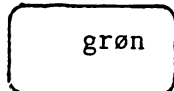
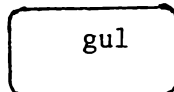
4) Detaljer :

Slottets østfløj blev først bygget 1732, og dæmningerne ud til trækfærgen ved Færggården var færdige 1748. Det er med andre ord korrekt, at de mangler på kortet.

I venstre og højre side af kortet er placeret 8 kortvignetter fra nogle af egnens landsbyer. De er fra en kortserie, som blev tegnet over Jægerspris Gods i begyndelsen af 1770'erne. (De sydlige landsbyer, som hørte under Svanholm, blev først opmålt senere).

Kortet er altså ældre end kortvignetterne. De er kun medtaget her af dekorative årsager.

SIGNATURER :

	Moser
	Enge og søer
	Skov
	Dyrket land

Fra originalkortet	}	— · — · — ·	Grænser mellem vangene
		· + · + · + ·	Grænser mellem landsbyerne
Tilføjet		+ + +	Grænser mellem landsbyerne

På næste side : Dette kortudsnit er en direkte nedfotografering af originalen til 1:25.000.

Sandsynligvis vil mange opfatte et sådant kort som mere dekorativt og mere ægte, men praksis viser, at det er vanskeligt at "læse".

Rentegningen er mere tydelig og derfor bedre, hvis formålet er at bruge kortet.

PS : På Lokalhistorisk Arkiv i Jægerspris findes en farvelagt kopi i fuld størrelse.

Ulo Harfot.

LIEGERS

Ober Dörf

Vorder Dörf

Landsberg

Grot

Lorenz

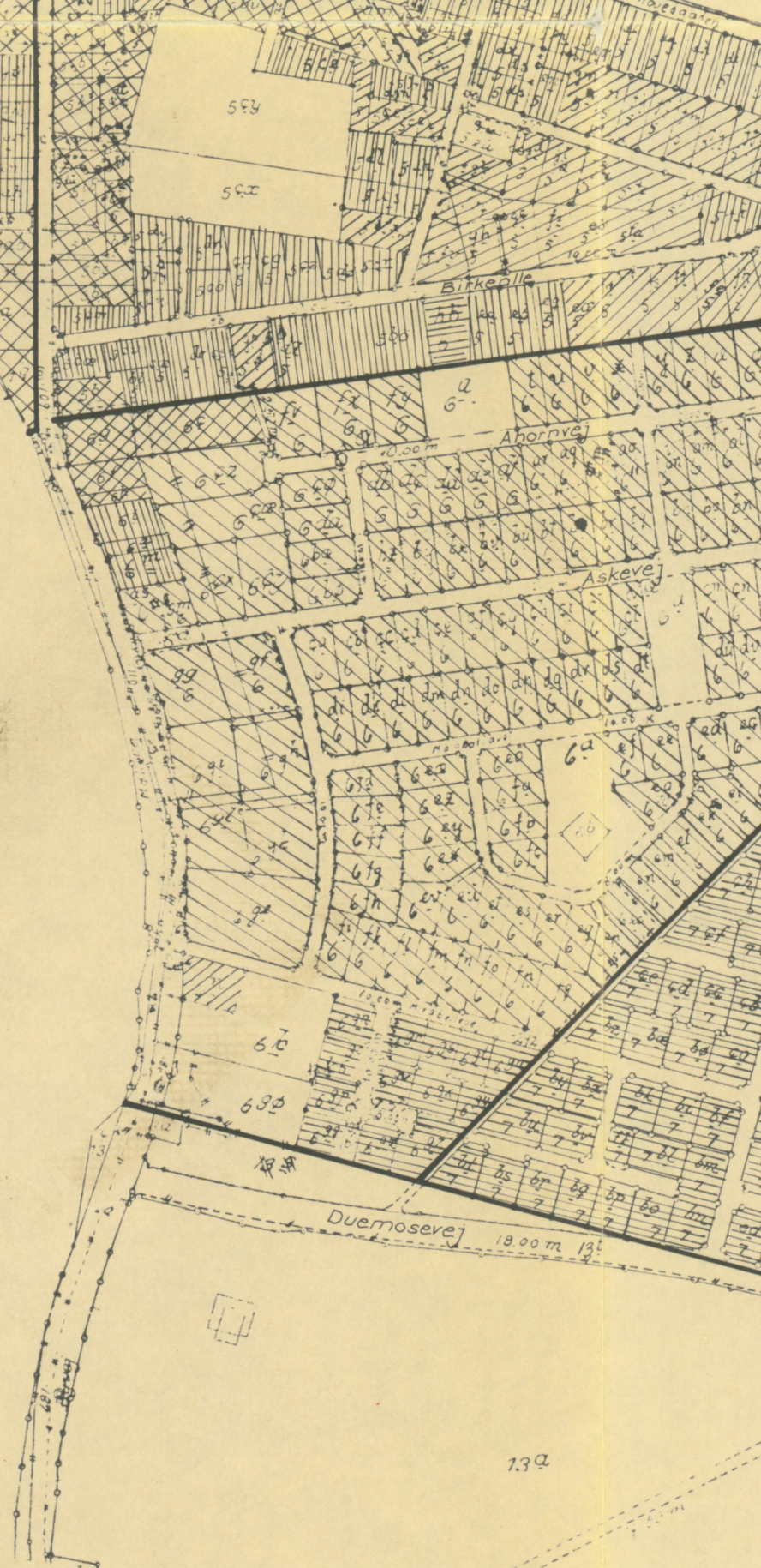
Lienberg

1:10000
1 cm = 100 m

1:10000
1 cm = 100 m

Hovedgaard

Signaturforklaring:

Udstykket:

- Før 1930
- 1930 - 1950
- 1950 - 1960
- 1960 - 1970
- 1970 - 1980

 Skel fra udskiftningen

Målforshold 1:4000

